

V Ljubljani, v februarju 1919.

POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVEN LIST.

Letnik XL.

Štev. 2.

Vsebina:

Članki:

1. Samo nekaj o nalogah. (Urednik.)	33
2. Fr. Vajda: Prispevek k šolskemu programu. (Konec.)	36
3. Dr. Franc Derganc: William James. (Dalje.)	41
4. Žalčnanov: Reforma narodnega šolstva in poljedelski ponk	45
5. Dr. Ivan Lah: Pater Hipolit in njegov „Orbis pictus“. (Dalje.)	48
6. Iz šolskega dela: P. Baudkova: Belokranjsko vezenje v šoli po zbirki prof. Siča	56

Razgled:

7. Slovtstvo: Pavel Flerè: Slovenski učitelj. — Matija Pogačar: Dr. Brezigar: Osnutek slovenskega narodnega gospodarstva	59
8. Časopisni vpogled	61
9. To in ono: Usoda avstr. vladnega zakonskega načrta o reformi učit. izobrazbe (Frančev.) — Za uzgojni zakon. — Vprašanje šolske dobe. (F. Kranjc.) — Centralizacija ali decentralizacija šolstva. (F. Kranjc.) — Primer šolskega oblastva v demokratskem smislu. — Ljudsko vaeučilišče. — Nagradne knjige „Hrv. ped. knjiž. zbora“. — Rdeče vrstice. (P.)	64

Last in založba

Zaveze jugoslovanskega učiteljstva.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Uredništvo „Popotnika“ je prejelo naslednje liste in publikacije:

1. **Slovenski učitelj.** Glasilo jugoslovanskega krščanskega učiteljstva. L. 1919. Štev. 1. — Ljubljana.
2. **Čas. Znanstvena revija „Leonove družbe“.** L. 1919. Zvezek 1. — 2. — Ljubljana.
3. **Napredak.** Naučno-pedagoška smotra. L. 1918. Sveska IX. in X. — Zagreb.
4. **Nastavni vjesnik.** — Knjiga XXVII. Sv. 2. — 3. — Zagreb.
5. **Priroda.** — Popularni časopis hrv. prirodoslovnog društva. U Zagrebu. God. VIII. Broj 10.
5. **Pedagogické Rozhledy.** — Ročník XXVIII. Sešit 9. — 12. V Praze.
7. **Głos nauczycielstwa ludowego.** — 1918. Nr. 10. — Kraków.
8. **Ruch pedagogiczny.** Miesięcznik poświęcony sprawom wychowania i nauczania. — Rok V. (VII.) Nr. 8. — 10. — Kraków.
9. **Schaffende Arbeit u. Kunst in der Schule.** — Jahrg. 7. Heft 1. — Prag.
10. **Die Lehrerfortbildung.** — Jahrg. 3. Heft 12. — Prag.
11. **Nüchter, Dr. Fr.: Über Unterrichtsbücher an Volksschulen.** Eine Untersuchung über Leitfäden, Realienbücher, Arbeitsbücher. (Pädag. Werke zur „Schaffenden Arbeit“ Nr. 7). Preis K 3'60. Schulwissenschaftlicher Verlag A. Haase, Prag-Wien-Leipzig. 1918.

Izšla je brušura:

Novi prejemki aktivnega in upokolenega učiteljstva, vdov in sirot.

**Naredba celokupne deželne vlade za Slovenijo
z dne 14. februarja 1919.**

Naročila
sprejema

Učiteljska tiskarna v Ljubljani, Frančiškanska
ulica štev. 6.

Cena 1 K.

Redakcija tega zvezka se je zaključila 1. febr. 1919

POPOTNIK izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in
stane na leto 8 K, pol leta 4 K, četrto leta
2 K. Posamezni zvezki stanejo 1 K.

Naročnino in reklamacije sprejema „Zavezin“ blagajnik Fr. Luznar v
Kranju. — Rokopise je pošiljati na naslov:
Pavel Flerè, nadučitelj v Letušu, p. Rečica ob Paki.

Za uredništvo odgovoren: **Anton Sterlekar.**

SAMO NEKAJ O NALOGAH.

Izhajam namreč iz spoznanja, da se v internacionalni znanstva na nobeno plat ne smemo — kakor se pravi: emancipirati docela. Tudi v vzgojeslovju in za dobrobit šolstva bomo še iskali pri tujcih in tedaj bi bilo napačno in morebiti celo hinavsko, če bi nemška izkustva zavračali zato, ker so nemška. Nekaj pa je, kar se nam danes po pravici očita; to namreč, da smo se doslej v tujini preveč enostransko informirali. Zato je naša prva naloga naslednja: Očistiti moramo tozadevno svoje naziranje in svoje knjižnice; vsekakor je potrebno, da tako v naziranju kakor v knjižnicah odberemo vso nemško znanstveno plažo in jo zavržemo. In pri tem poslu moramo pomniti, da je bila v pretežni večini ta, ki smo jo gojili po oficiahnih migljajih in navodilih, po nasvetu vsega našega izobraževalnega sistema. Kaj boljšega se nam itak ni priporočalo. Tu se moramo osvoboditi, tu moramo najti svoj lastni kriterij.

Druga naša naloga je širša: stopiti moramo iz te enostavnosti in biti v svoji odvisnosti odvisni ne od enega naroda, marveč od drugih narodov. »Izkušnja Nemčije, Amerike in Francije so za Anglijo brez primere, ali na te izkušnje moramo zreči z lastnimi očmi« — pravi R. E. Hughes z ozirom na angleško vzgojeslovje. Stavek, ki ima za nas še vse drugačno vrednost in skoraj se mi zdi odveč, da bi še na dolgo razpravljali o potrebi, da se moramo ozreti v upravi praktičnega šolstva preko reformskih poizkusov v Mannheimu, v Münchnu in v Leipzigu na ono v Ameriki, v Angliji, pri Dancih in Norvežanh. O tej potrebi smo torej prepričani. A za izvršitev te naloge rabimo metodo in tudi o njej je treba, da izrečemo svoje misli. Priporoča se nam namreč danes, da se učimo za spoznavanje tujega znanstva tujih jezikov. Pot je navidezno najpravilnejša, ima le eno težkočo: Koliko jih je danes med nami, ki so (če odštejemo vse druge okolščine) po sveti vzgoji in samovzgoji zmožni, da s pridom črpajo naravnost pri kakem drugem tujem viru kakor pri nemškem? Da bi mogli s pridom obravnavati in študirati angleška, francoska i. dr. znanstvena dela? Generacija, ki danes stoji sredi dela, bo zmožna to še precej časa v tako nizkem odstotku, da je — recimo: neprevdarnost v tem, če se to kaže kot edina pot. Virov se bomo morali posluževati iz druge

roke potom tozadevno obsežnejše srbolirvatske literature in — hote ali nehotе — potom nemških prevodov in informativnih del. Da nami bo pa snov tudi domá dostopnejša, moramo širiti spoznanja še potom lastnega slovstva.

Naj navedemo mimiogrede nekaj del in spisov, ki so nam vsaj za delno spoznavanje tujih pedagoških slovstev (razen nemškega) lahko vsak dan na razpolago.

Kot prvega informativnih spisov o novejši francoski filozofski literaturi sploh in še posebej o poglavinem zastopniku moderne Francije imenujemo dr. Fr. Derganca spis »Henri Bergson« v »Lj. Zvonu« 1917. Vse stroke moderne filozofije in psihologije s svojimi najboljšimi zastopniki so obdelane v tem spisu ki nam odpre pogled na široko po tujih ravnih. Isto snov kakor tudi drugo filozofsko in sociološko snov obravnavajo poljudno pisani D.-jevi članki v »Učit. Tov.« zadnjih let in letos. Spis v »Lj. Zvonu« sam pa nas napoti, da izvzamemo za pedagogiko iz njega specialno troje imen: Binet, Dewey in James. O zadnjem nam piše informativno isti g. pisatelj v letošnjem »Popotniku«; dostopen pa nam je tudi prevod W. Jamesove »Psychologie u. Erziehung« iz zal. Engellmann, Leipzig (pim. »Vedo« l. 1914., štv. 170). J. Dewey, ki mu je motu vsega njegovega pedagoškega delovanja: »Učiti? — Gotovo, a najprej živeti in učiti se z življenjem in z ozirom na to življenje«, nam je (vsaj kolikor je nam znano) pristopen v informaciji prvič šele v zadnji lanski številki »Napredka«; tam je izšel E. Claperèdov članek »Pädagogia Johna Deweya«, preveden od M. Ševića. Da bi bilo katero Deweyevih del prevedeno v nemščino, nismo mogli dozdej izslediti; a njegovi poznavalci trdè, da se na njegove ideje opira in jih presaja v nemške razmere posebno Kerschensteiner. Naravnost njegove misli pa da so nam dostopne v dveh prevodih pedagoga ameriških črncev Booker T. Washingtona, ki sta izšla pod naslovoma »Handarbeit« in »Charakterbildung« pri Vörsenu v Berlinu. Francoski eksperimentalni psiholog Binet se lahko proučuje po nemški knjigi »Die neuen Gedanken über das Schulkind« (Wenderlich, Leipzig).

Na tem mestu pa bi omenili preizvrstno jugoslovansko delo o eksperimentalni psihologiji, t. j. »Uvodu u eksperimentalnu psihologiju«, ki ga je napisal docent pedag. fakultete v New-Yorku, Hravt dr. Pajo R. Radosavljevič in ga je izdal v 2 delih (677 str. Hrv. ped. knjiž. zbor v Zagrebu).

Med angleškimi vzgojeslovci ne smemo pozabiti tudi Spencerja (nem. »Die Erziehung« — zal. Kröner v Leipzigu«, o katerem je pisalo tudi že naše »Domače ognjišče«. — Omenimo še, da*sta nam Komensky in Rousseau pristopna tako, da bi ju smeli poznati kaj

boljše, dalje da se dobiva Montessorijina »Selbständige Erziehung im frühen Kindesalter (zlasti za otroške vrte) v Hoffmannovi zalogi v Stuttgartu in da je pisal o francoskem psihologu Ribotu »Napredak« l. 1916 (Dr. Vlad. Dvorniković: »Psihologija Teodora Ribota«).

Ker bomo po vsem videzu kmalu imeli priliko razpravljati o moralnem pouku, omenjamo že danes prevod Amerikanca F. Adlerja »Der Moralunterricht der Kinder« (Dümmelerjeva zaloga v Berlinu) in Francoza Compayréa »Moralische Erziehung« (zal. Nemnich, Leipzig); za vpogled v demokratsko vzgojo pa priporočamo ravnokar izišli češki prevod Angleža R. E. Hughesa »Demokratický ideál v výchově« (izš. v Pragi). —

S tem smo navedli za prvi čas po priliki vse, kar smo mogli navesti. Ostane pa nam gotovo še dolga vrsta mož, ki jih ne poznamo niti po imenu, zato si dovoljujemo navesti še nekaj nemških informativnih del o občnem vzgojeslovnem znanstvu: Rein »Enzyklopädisches Handbuch der Pädagogik« (zal. Beyer & Söhne, Langensalza), delo, ki je pač najobsežnejše te vrste (stane pa 189 Mk., zato ga priporočamo predvsem za skupne učiteljske knjižnice); Barth: »Die Elemente der Erziehungs- u. Unterrichtslehre« (zal. Barth, Leipzig) in »Die Geschichte der Erziehung in soziologischer u. geistesgeschichtlicher Beleuchtung« (zal. Reisland, Leipzig) ter malo priročno A. Herget »Die wichtigsten Strömungen im pädag. Leben der Gegenwart« (zal. Haase v Pragi). —

Obširno smo se zamudili pri drugi nalogi, ko smo gledali po svetu. Ali pa nismo na nekaj pozabili? Kje pa je ostal pogled po domovini? Ali poznamo to že tako natančno, da gledamo lahko le po tujem? — In še in še bi lahko povpraševali, koliko vemo o šolstvu in o vzgojni vedi onkraj Sotle; koliko še celo o vseh takih napravah in uredbah onkraj spodnje Save, onkraj Drine; koliko smo se zanimali sami zase, ko je poznal »Kranjec Kranjsko, »Primorec« primorsko, »Štajerc« štajersko ureditev ljudske šole in je vedel vsak le to, kar so pripovedovali Slovincu trije deželni šolski sveti.

Nič rekriminacij! Nič žalostnih spominov; bodočnost je naša in v naših rokah in v njej bomo vršili te svoje prve naloge po spoznanju lastnih potreb in stavili si bomo od nalog še nove! Drug se bomo morali drugega šele odkriti; dozdej nepoznani bomo spoznani skupno gradili na naši pedagogiji. Zato pa nam bo treba dela in za to še mnogo in podrobnejše in razboritejše orientacije. Tudi do te še pridemo.

Urednik.

FR. VAJDA:

PRISPEVEK K ŠOLSKEMU PROGRAMU.*

(Konec.)

III. Višje in najvišje šolstvo.

Semkaj računim sedanje srednje šole: gimnazije, realke in dekliške liceje ter visoke šole: vseučilišče in tehniko.

Slovenskih srednješolcev je premalo in preveč. Premalo jih je v splošnem v primeri z drugimi avstrijskimi narodi, zlasti Nemci in Lahi, posebej pa jih je premalo v takozvanih obmejnih pokrajinah, skoro preveč pa jih je že v središču Slovenije, v Ljubljani. Nadarjenost je med narodi enakomerno razdeljena. Ako torej od enega naroda razmeroma več ljudi študira kakor od drugega, je naravno, da študirajo od prvega manj sposobni na škodo sposobnejših od drugega naroda. Isto velja glede našega osrednjega ozemlja v primeri z obmejnim. Vem, da je to nejednako razmerje tudi posledica socialnih in političnih razmer v posameznih delih naše domovine. A tudi glede vrste šol imamo na eni strani premalo, na drugi pa razmeroma preveč: premalo realcev v primeri z gimnazijci. Istotako imamo premalo visokošolcev, a še teh je v nekem oziru preveč, ker so pri dosedanjih političnih razmerah le težko dobili službe na domačih tleh.

Povdarjal sem že, naj se pridobitni stanovi nadopolnjujejo iz lastnih vrst. To je v splošnem tudi izvedljivo, ker se kmetija, obrtni obrat ali trgovina lahko podeduje. Znanstveniki pa se ne morejo vedno nadopolnjevati iz lastnih vrst, ker duševna nadarjenost ni dedna. Pač pa vpliva tudi osredje, v katerem kdo zraste. Star pregovor pravi: Ako je oče junak, bo sin gotovo vojak. To se je praktično izvrševalo v nekdanji vojni krajini in potomci vojnih krajincev so še dandanes dobri vojaki. V nekem oziru se je to v naši monarhiji posplošilo, častniški stan se v veliki meri dopolnjuje iz častniških sinov, ki se v prvi vrsti sprejemajo v vojaške šole. Podobno je tudi pri znanstvenem študiju. Otrok študiranečega očeta je že od mladih nog vaje knjiž in ob jednaki nadarjenosti lahko z boljšim uspehom dovrši študije nego otrok, ki pride iz drugih razmer. Imel sem v gimnaziji sošolca, inženjerjevega sina, kateremu sem do konca petega razreda pomagal pri učenju. Zadnje tri razrede je izdelal brez pomoči in vseučilišče je dovršil prvi iz našega razreda, dasiravno je bil tri leta mlajši ko dvajsetorica nas kmečkih sinov.

Pri zgodovini znanosti in umetnosti večjih narodov opazimo, da so veliki učenjaki in umetniki izhajali večinoma iz rodbin, kjer so že očetje dovršili višje šole ali gojili kako umetnost. Sin priprostih staršev

* Pripomniti je treba, da je bil ta članek že dovršen pred polit. preobratom. Uredn.

se mora še le vživeti v nove razmere in premagati razne, zlasti tudi gmotne ovire, da se le ob izredni nadarjenosti in veliki vztrajnosti uveljavi. Zato je nekoliko opravičljiv znani odlok naučnega ministra, ki zahteva od profesorjev posebno strogost proti dijakom, katerih rodbinske in gmotne razmere ne vzbujajo upanja, da bo dijak lahko napredoval v študijah. Seveda se ta odlok ne sme izvrševati tako, da bi tudi pridnim in nadarjenim dijakom revnejših slojev bil zabranjen vstop v srednje šole. S tem bi bili najbolj prizadeti mi Slovenci, ki smo reven narod in imamo malo takozvanega srednjega stanu, iz katerega bi jemali naraščaj za višje šole.

Tu nas čaka še veliko organizacijskega dela. Skrbeti moramo pred vsem, da bodo naši dijaki kolikor mogoče prosti materijelnih skrbi lahko posvetili vse svoje moči svoji izobrazbi. Sicer se pravi, da poln želodec ne študira rad, še bolj pa je res, da človek s praznim želodcem ne more študirati.

Najboljše bi seveda bilo, ako bi v višje šole prihajali najnadarjenejši otroci vseh stanov in se šolali popolnoma na javne stroške vsi enakomerno, kakor je to n. pr. v vojaških in duhovniških šolah. To pa je nedosegljivo in bi niti ne bilo koristno, ker bi potem za druge stanove ostali sami manj nadarjeni otroci.

Načelno morajo višje šole biti odprte nadarjenim otrokom vseh stanov. Po naravnem razvoju pa bodo v višje šole prihajali v prvi vrsti otroci študiranih poklicev. Uradniki živijo večinoma po mestih, kjer so višje šole, njih otroci živijo od mladih nog v osredju višje izobrazbe, torej jim je študiranje najbližji poklic. Seveda mi je znan tudi slučaj, da je notarjev sin postal slaščičar in kolikor sem slišal, je v svojem poklicu bolj zadovoljen kakor njevevi bratje v bornih uradniških službicah. To se bo tem večkrat ponavljalo, da bodo se otroci študiranih očetov posvetili obrti ali trgovini, čim bolj bo se dvignila izobrazba in ugled pridobitnih poklicev. Študijam se nadalje lahko z uspehom posvetijo nadarjeni otroci premožnih staršev drugih stanov, ako niso nujno potrebni in sposobni za podjetje svojih staršev. Zato si moramo najprej vzgojiti pridobitne stanove z organizacijo po vzgledu omenjenega trgovsko-obrtnega društva.

Kogar pa končno, kakor Prešerna iz Vrbe, »uka žeja spelje iz njegov'ga sveta«, četudi nima sredstev za šolanje, temu bi se moralo pomagati iz javnih sredstev, da ne bi izčrpal vseh svojih moči in si zagrenil življenja, preden dospe do svojega cilja. Tu pa ne zadostujejo ponižujoči milodari, kakor dajejo včasih premožne rodbine revnim dijakom hrano v kuhinji skupaj s hlapci in deklami, ampak treba jih je tudi družabno dvigniti in olikati, da izgubijo plahost in dobijo samozavest ter se čutijo jednake med enakimi v olikani družbi. Za napredovanje v življenju

ne zadostuje samo znanje, velik vpliv ima tudi vedenje in takt v občenju z višjimi in nižjimi. V tem pa se človek mora vaditi od mladih nog.

Naravnost nevzdržne in neznosne so postale za nas razmere na visokih šolah. Nedavno sem se pogovarjal z odličnim rojakom, ki sodeluje kot izpraševalec pri izpitih na vseučilišču. Tožil je, kako mučno mu je prisostvovati, če pridejo k izpitu slovenski dijaki, češ da večinoma najslabše odgovarjajo. Nemški dijak da tudi kroka, nekaj mescev pred izpitom pa se vsede h knjigam in se nauči. Vrh tega da so naši dijaki zanemarjeni v obleki in vedenju, da se jih človek mora sramovati, potičejo se po najumazanejših beznicah, nimajo smisla za olikano družbo in zabavo. V svojem razžaloščenem rodoljubju je naš rojak marsikaj videl v pretemnih barvah, nekaj pa je žalibog resnice na tem, a je le posledica naših žalostnih socialnih in političnih razmer. Večina naših dijakov je revnih, a ne samo da so revni, manjka jim tudi svetovnega obzorja in življenske prakse. Ako je srednješolec dobival hrano v kuhinji pri deklah in hlapcih, kako si naj visokošolec upa med fino gospodo v olikano družbo, če mu manjka najpotrebnejših sredstev za stanovanje in hrano, kaj šele za primerno obleko? Kdo sploh uvaja naše dijake po nemških vseučiliških mestih v olikano družbo? A tudi premožnejši nima pristopa v nemško družbo in se polagoma boljše počuti v umazanih beznicah s svojimi revnejšimi tovariši. Na vseučilišču se čuti le kot nadležnega tujca, ki ga profesorji po strani gledajo, nemški dijaki pa iz vseučilišča mečejo.

Ko sem delal izpit za srednješolskega učitelja z nemškim in slovenskim učnim jezikom, me je profesor nemščine najprej vprašal, zakaj delam izpit tudi iz nemškega učnega jezika. Odgovoril sem mu, da brez tega ne dobim službe, ker se na naših srednjih šolah zahteva tudi usposobljenost za nemški učni jezik. Po tem odgovoru me je vprašal, ali pa tudi znam toliko nemški. Povedal sem mu, da sem študiral nemško gimnazijo, dobil pri maturi iz nemščine odlično, da sem vseučilišče študiral nemško, opravil znanstvene naloge in izpite iz svoje stroke v nemškem jeziku, češ da nekaj že še znam iz nemščine. In znal sem. Pa zakaj mi je profesor stavil ta vprašanja? Bal se je, da bi jaz kdaj prosil za profesorsko službo na nemški srednji šoli in odjedel kruh kakemu Nemcu, ki bi imel slabša izpričevala. Hotel me je odstrašiti od izpita iz nemškega učnega jezika. Isto razpoloženje vlada pri velikem delu nemških profesorjev proti slovenskim dijakom. Kako naj imajo dijaki zaupanje do njih?

Vse drugače je z nemškim dijakom. Rektor, dekani, profesorji prihajajo na prireditve in zabave nemških dijaških društev, dijak vidi v profesorju svojega starejšega komilitona in prijatelja, z zaupanjem pride k njemu po nasvet, ako mu kaj ni jasno, z zupanjem stopi pred izpraše-

valno komisijo, samozavestno odgovarja, ker se zaveda profesorjeve naklonjenosti.

To vse so posledice našega političnega položaja. Dokler je naše ozemlje torišče nemških uradnikov, ki iščejo pri nas komodne službe in izpodrivajo domačine, tako dolgo nam tudi lastna visoka šola ne pomaga. Res je, da bi bilo študiranje našim dijakom olajšano, njih izobrazba bi bila enotnejša in temeljitejša na podlagi celotnega šolstva v materinščini, toda absolventi naše visoke šole bi še bolj trpeli pod konkurenco tujcev. Nenaklonjeni predstojniki že zdaj stikajo za našimi pravopisnimi in stilističnimi napakami v nemščini, da bi dokazali našo manjšo usposobljenost. To bi se potem dogajalo še v večji meri.

IV. Predlog za preuredbo našega šolstva.

Ako hočemo dograditi svojo šolsko stavbo do vrha, moramo biti gospodarji na svoji zemlji, vsaj tako, kakor so dandanes Hrvati v banovini, da študije v slovenskem jeziku ne bodo nikomur ovira pri nameščenju in napredovanju v službi.

Predvsem moramo skrbeti za stanovsko izobrazbo v strokovnih šolah, organizirati in okrepiti naše kmetijstvo, trgovstvo in obrtništvo do veletrgovine in industrije. Srednje šole (gimnazije in realke) so tako urejene, da ustrezajo sedanjim potrebam. Treba jih je le še pomnožiti (realka je ena edina deloma slovenska in sicer v Idriji), oziroma primerno razdeliti, da bo v vseh delih naše domovine enakomerno število srednjih šol. Prevelik in nezdrav naval na srednje šole bo se omejil z ustanovitvijo meščanskih in strokovnih šol ter s pravično strogostjo na srednjih šolah. Visoka šola bo nastala iz naravne potrebe, čim več domačih uradnikov, zdravnikov, inženirjev itd. bo našlo kruha na domačih tleh.

Ko pa dobimo samostojno državo, potem bi kazalo preurediti tudi naše šolstvo. Seveda bi se to smelo zgoditi le polagoma, ker nagli preobrati in izpremembe ne vplivajo ugodno na vzgojo naraščaja. To se je pokazalo posebno v času vojne. Učni uspehi so najbolj trpeli prvi dve leti, ko je začetek vojne l. 1914 in potem izbruh vojne z Italijo l. 1915 zaporedoma povzročil izpremembe v šolstvu. Ko so se razmere ustalile, dasiravno ne izboljšale, pa so se popravili učni uspehi, kolikor sem vsaj jaz opazoval.

Za preuredbo našega šolstva v samostojni državni tvorbi bi nasvetoval 4 stopnje.

1. Ljudsko šolo bi moral obiskovati vsak otrok. Pouk bi se vršil edino v materinščini.

2. Druga stopnja bi bila skupna pripravnica za višjo strokovno in znanstveno izobrazbo. Trajala bi tri leta, od 10. ali 11. do 13. ali 14. leta ter bi odgovarjala sedanjim meščanskim šolam in nižji stopnji.

sedanjih srednjih šol, ki imajo več ali manj isto učno snov. Razen navadnih predmetov bi se učil tudi en moderen jezik in sicer tisti, ki je dotičnemu okraju bližji in potrebnejši, na severu nemščina, na jugozahodu laščina itd. Pri materinščini bi se gojilo tudi sorodno jugoslovansko narečje (hrvaščina). Ta skupna pripravnica bi imela to prednost, da bi poznejši pripadniki raznih stanov imeli enotno predizobrazbo, ki bi jih zbližala in premostila prepad med učenimi in pridobitnimi poklici. Odločitev za razne poklice bi se preložila na zrelejšo dobo do 13. ali 14. leta in s tem bi se tudi nekoliko omejil naval v učene šole, ki so zlasti v nižjih razredih prenapolnjene. Tudi iz ekonomičnega stališča bi bilo za starše ugodnejše, ker ne bi trebalo dajati otrok v nežni dobi 10 let takodaleč od doma. Take šole bi morale biti v vsakem večjem kraju, najmanj v vsakem okraju. Če se ne motim, so progimnazije na Bolgarskem nekaj podobnega.

3. Iz te šole bi učenci in učenke odhajali v strokovne in znanstvene šole. Strokovne šole bi imele po potrebi 1, 2, 3 ali 4 letnike. Znanstvene šole bi lahko spojile humanistično in realistično smer ter sedanja učiteljišča po vzoru hrvatskih dekliških licejev, ki imajo vzporedno splošno znanstveno in pedagoško smer tako, da imajo vse učenke skupne predmete skupno, v drugih predmetih pa so ločene po smeri, za katero so se odločile. To bi olajšalo vzdrževanje šol, ker bi znanstvene in poučne zbirke bile skupne. Te šole bi imele po 5 razredov in bi gojile znanstvene predmete v obsegu višje stopnje sedanjih realk in gimnazij, zlasti bi izobraženi Slovenci in Slovenke morali poznati narečje in slovstvo sosednega jugoslovanskega plemena vsaj tako, kakor bi poznali jezike in slovstvo zapadnih narodov.

4. Visoka šola bi iz ekonomičnih ozirov tudi lahko bila enotna, ker so nekateri predmeti na sedanjem vseučilišču in tehniki skupni. Del naših visokošolcev bi pač tudi pohajal tuje visoke šole, vsaj po nekaj semestrov. S tem, da bi odpadla konkurenca tujcev za službe na našem ozemlju, bi se tudi izboljšalo stališče naših dijakov v tujini, ki bi bili na tujih visokih šolah gostje, kakor so dandanes Bolgari na Dunaju ali naši posamezni dijaki v Švici in drugod v inozemstvu, kjer jih nikdo ne preganja.

Visokošolsko vprašanje bi se tudi lahko rešilo tako, da bi se obstoječe vseučilišče v Zagrebu razširilo kot skupno vseučilišče za Srbe, Hrvate in Slovence, tehnična visoka šola pa bi se ustanovila pri nas istotako skupna za obe plemeni.

Sploh bi kazalo, da bi posamezni šolniki in izobraženci, Slovenci, Hrvatje in Srbi, stopili v stik, se posvetovali o šolskih zadevah in skupne ideje širili, vsak med svojim plemenom.

V. Pomožne šole.

Dosedanje velja za normalno razvite in telesno zdrave otroke. Narod pa mora skrbeti tudi za izobrazbo svojih slepcev, gluhonemih in drugih pohabljenec, da vsled svoje nesreče niso odkazani na milodare in javno dobroteljnost, ampak postanejo koristni člani človeške družbe. Občudovanje zasluži tozadevna uredba v Nemčiji. Našel sem tam šepavega mizarja, ki je za svoje izdelke dobil pohvalna priznanja in kolajne raznih strokovnih razstav. Spoznal sem gluhonemega krznarja, kateremu je njegova obrt donášala lepe dohodke in mu nudila brezskrbno eksistenco. S tem, da so izobrazili vse telesno zaostale ljudi, so si Nemci znatno okrepili svoje narodno gospodarstvo zlasti tudi za čas vojne, ko so sposobni moški poklicani k vojakom.

Tu se zopet bridko občuti naša dosedanja razkositost po kronovinah, ki takim revežem iz Štajerske in Koroške ne nudi izobrazbe v slovenskem jeziku. Marsikdo bi utegnil misliti, da je n. pr. za gluhonemega vseeno, v katerem jeziku se izobrazí, ker od doma itak ne zna še nobenega jezika. Za izobrazbo bi končno res hjo vseeno, toda človek pozneje naj porablja svojo izobrazbo in si z njo služi kruh. To pa bo najlože v svojem domačem kraju, kjer pozna razmere, kjer eventualno ima kako dedščino in podlago za to ali ono podjetje. Zato je potrebno, da se izobrazí v domačem jeziku, da se ne odtrga od domače zemlje. Tak človek se v tujini še težje privadi nego normalno razviti. Razvoj in napredek vseh članov našega naroda odločno zahteva nagodno zedinjenje.

DR. FRANC DERGANC:

WILLIAM JAMES.

Filozof moderne Amerike.

II.

Kako stališče zavzema jugoslovanski mislec proti angloameriški filozofiji pragmatizma?

Odgovarja leža naše domovine, odgovarja naša zgodovina in naš narodni značaj, kakor so ga skovali na tisočletnem nakovalu trpljenja trinogi naše svobode.

Dobrotna usoda je naselila naš narod v srcu Sredozemskega morja, te zibeli evropejske kulture, na bregovih in ravninah Balkana. Do grla je stal Jugoslován v valovih Sredozemskega morja, z bregov so ga pozdravljala zlata jabolka Hesperid. A oviral ga je hudoben čar kakor nesrečnega Tantalá: kadar je sklonila žejna duša glavo, so se umaknili bistri valovi obrežnih rek; kadar je segla lačna roka, se je umaknil zlati sad.

Tako je trpela skozi stoletja jugoslovanska duša, brnela in togovala je po svojem morju kakor na suho vržena morska školjka, lirepenela je po združitvi s svojim simbolom. Ali ni brezbrežno in brezdanje morje simbol mistične, veličastne in mogočne slovanske duše? Jugoslovan, po morju se vozi tvoja sreča!

In naša zgodovina pozna eno samo poglavje trpljenja in boja za svobodo, kakor ga najlepše predstavlja naš pravljični junak Kraljevič Marko, ki nam ga je vzgojila plemenita mati Jevrosima. Dala mu je na pot življenja talisman z napisom:

Nemoj, sine, izgubiti duše;
bolje ti je izgubiti glavu,
nego svojo ogriješiti dušu!

Ali ne izraža to naročilo naše narodne majke glavnega jedra zgoščene jugoslovanske modrosti? Jedro, bistvo človeške duše odseva iz etike, jedro, bistvo narodne vzgoje tvori etika! Človek je najprej h o m o e t h i c u s, potem šele h o m o s a p i e n s!

Ko je razdvojil bratomoren prepir carja, kralja, despota in vojvodo ter ogrozil narodno svobodo, tedaj je poklical protopop Nedeljko na pomoč Kraljeviča Marka:

Hoče Marko pravo kazivati,
jer se Marko ne boji nikoga,
razma jednog boga istinoga!

Ali ne izraža to poverilo vzornega duhovnika drugega jedra jugoslovanske modrosti? Ne zaupaj nikomur, ne zanašaj se na nikogar, nego le na sebe, na svojo samopomoč! Samopomoč ti bodi vir in jamstvo moči! Tista samopomoč, na katero nas roti večtisočletna modrost Sv. pisma: Male dictus homo, qui confidit in homine! Ne boj se nikogar razen boga, ne zaupaj nikomur razen bogu!

Tudi mi Jugoslovani imamo svojo narodno filozofijo, svoj sistem. A doslej nismo utegnili o njej govoriti in pisati, jemalo nam je preveč časa trpljenje, delo in boj za svobodo. Sedaj, ko je prinesla svetovna vojna tudi nam odrešenje, sedaj upamo tudi mi dobiti toliko časa, da začnemo govoriti in kramljati o svoji filozofiji.

Nekaj posebnega nosi na sebi naša filozofija: skočila ni kakemu sanjaču iz dialektične glave kakor Zenu deviška Atena, ampak pognala je svoje korenine iz kolektivne duše celokupnega naroda. Jugoslovan ni svoje filozofije dialektično izumetničil, ampak istinito doživel, nje sad je dozorel na drevesu življenja. Naša filozofija se je razvijala po geslu: *primum vivere, deinde philosophari*!

Noben narod ne ljubi tako globoko in otroško prirode in življenja kakor Jugoslovan, njegova duša je vsa zrasla s prirodo in kliče svetu iz te blažene združitve: Renaturacija, nazaj k prirodi! Razočaranje tisočlet-

nega trpljenja je odvadilo Jugoslovana ušes, stoletja so čarale in zvene okoli njega zanosne besede o svobodi, a oči so iskale zaman. Jugoslovana so vzgajale kritične oči, on spoznava in živi z očmi, uživa z očmi in veruje samo očem. Lepili besed se je naveličal, varajoče življenje ga je naučilo konkretno in »statistično« misliti. Najglasneje poje na njegovem sviralu empirična struna. Neomajna vera v ideal svobode ga je držala na površini in z njim tudi zmagala, a vitalni sensomotorični refleks mu ni zastal v mišicah gibljivega jezika, ampak energično potekel do zadnje postaje, do mišice sočutnega srca in do mišic delayne, bojevite roke.

Nov tip človeka stopa z Jugoslovanom v zgodovino: idealizem mu kaže smotre življenja in on jih vstvarja z najpraktičnejšimi sredstvi in metodami realizma. V enoti empirioracionalizma se družijo harmonično dušne sile Jugoslovana, v polnem življenju, v realnem idealizmu ali idealnem realizmu se udejevsuje jugoslovanska duša.

Kako se naj torej orientira jugoslovanski mislec po obširni, novi in zavedljivi pokrajini pragmatizma? Čeprav James sam skromno zatrjuje, da ni pragmatizem nikaka nova pokrajina, ampak pravzaprav le stara, na novo začrtana in očejena pot skozi staro pokrajino, rekoč:

»Pragmatizem nam reprezentira čisto znano filozofsko smer; namreč empirično smer, ampak reprezentira jo v radikalnejši in hkrati pravilnejši obliki, nego je bila tista, v katero se je odevala doslej... To pomeni gospodstvo empiričnega razpoložaja in pošteno opustitev racionalističnega temperamenta.«

Splošni značaj pragmatizma nam točno opisuje dunajski filozof *James* v uvodu k nemški prestavi:

»Pragmatizem je namreč najostrejši sovražnik vsakega a priori in odločen nasprotnik »čiste logike«, pa če jo goje po transcendentalni ali sholastični metodi. Novo »predmetno teorijo« (dr. *Aleksij Meinong* p. l. *Handschuchshheim*, profesor v Gradcu), ki si šteje v slavo, da je »brezbitna znanost«, moramo s stališča pragmatizma baš zaradi tega označiti kot nekaj popolnoma nepotrebnega. Novokantianci, novohegelianci in novosholastiki Nemčije, ki pridobivajo, kakor se zdi, vedno več ugleda, bodo brezdvomno pragmatizem odločno odklanjali. Pripraviti se moramo, da označijo od te strani novo strujo kot plitvo, površno, kot popolnoma nefilozofsko, kakor so to že storili ekstremni racionalisti Anglije.«

A že izraz: a priori, čista logika, transcendentalna ali sholastična metoda, Meinongova kuriozna »predmetna teorija brezbitne znanosti« itd. padajo kakor kameni na mirno gladino in kalijo prozorno jasnost. Po ovinkih drži pot do grmovja, izza katerega leti kamenje. Jasnost, prozornost do dna je predpogoj vsakemu filozofskemu razmotrivanju.

Vsa vsebina našega spomina (tukaj pred vsem misli, ideje in pojmi) se deli genetično na dve skupini: 1. alurgija obsega vse tiste sestavine,

ki smo jih prevzeli potom vzgoje in pouka od drugih; 2. avturgija vsebuje vse pridelke samostojnega spoznavanja.

Ker so pa alurgijo (tradicijo) pridelali ljudje z enako naravo in z enakimi naravnimi močmi, s kakršnimi razpolagamo mi sami — govorimo samo o znanstveni in filozofski resnici — potem zadošča, če sami sebe introspektivno pregledamo in ugotovimo vse spoznavne činitelje in način njih sodelovanja. Tako dobimo spoznavno merilo, ki ne velja samo za naše mišljenje, ampak tudi za tiste mislece, po katerih smo podedovali svojo alurgijo. Pri tem pa kritična avturgija ne sme z neumestno pijeteto občudovati stare modrosti kakor staro grajščino, otresti se ima čustvene zavore in hladnokrvno sine ira et studio preizkusiti vsako tradicijo z objektivnim merilom. Na eni strani ne gre precenjevati tradicije zbog tega, ker se naši predniki niso posluževali enako kritičnih metod, na drugi strani pa ne smemo pozabiti, da naše spoznavanje ne more biti delo ab ovo, ampak le nadaljevanje, zidanje na starih temeljih. V spoznavnem merilu imamo ključ, ki nam odpira vrata do sodelujočih organov, sposobnosti in do mehanizma tega sodelovanja: filozof ni mogel drugače misliti in priti do drugih sklepov. Tako spoznamo vse napake in vrline sistema, zlasti če pomeni napredek ali nazadek v nastoju spoznavanja.

Zašli smo v najtemnejšo goščavo moderne zaznavne, spoznavne in miselne psihologije, ki še ni pritavala iz prvega stadija hipotez in ugibanja preko tipajočih analogij. Nje delo ima le pripravljalno in metodično pomen, ker znači tudi najzmotnejša analogija več nego nobena in ker tudi zmota hevristično prispeva v razvoju resnice.

Po metodi faktizma razlikujemo dve različni substanci: duha in materijo. V današnji kulturni fazi še ne moremo razsoditi, če je ta razloček bistven ali samo metodičen. Na vsak način se dá dualizem zagovarjati z isto dialektično spretnostjo kakor monizem spiritualizma ali materializma. Dualizem je pač dano, evidentno dejstvo, nasproti monizmu ga povišuje dvojna prednost: soglas kulturne zgodovine in ljudskega razuma.

Sobitnost duha in materije v istem prostoru si najlaže predstavljamo po analogiji insistence: po Daltonovem zakonu (1802) se ima z gotovim plinom napolnjen prostor, proti drugemu, kemično indiferentnemu plinu kakor prazen prostor kakor ne bi bilo v njem še nobenega drugega plina, vsak plin tvori zase posebno fazo, v katero drug plin difundira, a vendar je napetost plinove zmesi enaka vsoti posameznih naponov. Plini bivajo torej »insistentno« drug v drugem. Drug primer: v kozarcu ogljenčeve vode raztopim kristal soli. V istem prostoru kozarca dobim šest insistentnih faz: 1. tekoča voda; 2. raztopljeno togo telo (sol); 3. plinasta ogljenčeva kislina; 4. eter v obliki svetlobe; 5. gotova toplota; 6. gotov zunanji in notranji pritisk. Vsi ti predmeti in svojstva se nahajajo insistentno drug v drugem, v istem prostoru. Insistentna fizika nam še ni razkrila skrivnosti insistentnih svetov.

Pod gotovimi pogoji postanejo insistentne komponente diferentne in stopijo v medsebojno vzročnost, insistentna sobitnost se aktivira. V obliki insistentne sobitnosti si nazorno predstavljamo stari psihofizični paralelizem, vsaka vzročna vrsta poteka sama zase, le v gotovih slučajih se javlja induktivna medsebojnost obeh sfer.

Drugo psihološko ledino orje problem zavedne in podzavedne dušnosti. V obeh slučajih deluje ista dušna sila po istih principih, v zavesti se izraža le posebna jačina duha, le kvantitativen razloček, kakor se žica v žarnici najprej razgreje, potem začne šele rdeti, nazadnje žareti. Tako bi nam značil fenomen zavesti le fazo žarenja duha, prehod bi provzročila koncentracija difuznega duha. V čebeli in mravlji deluje dušnost pod mejo žareče zavesti. Podobno si razlagata temnega (podzavednega) in žarečega (zavednega) duha James in Bergson: v zgoščenem jedru siče zavedni duh, obdan od razredčene sfere instinkta (intuicije) v obliki meglene plasti ali »franže«.

V obeh fazah duha, zavesti in podzavesti, deluje tudi sposobnost spomina. Razlika zavednega in podzavednega spomina nam stopi osobito takrat živo pred oči, če se gotove besede ne moremo spomniti, dasi nam leži takorekoč na jeziku, ali če nas nekaj skrbi, da sami ne vemo, kaj. Občutek tesnobe takoj izgine, če posveti zavest na vzrok skrbi. V podzavesti čaka tudi posthipnotična sugestija ali večerni sklep, zbuditi se rano ob gotovi uri, ali obljuba, ob gotovem času nekaj storiti. Kjer podzavedni spomin netočno odgovarja, tam si pomaga njegov nositelj z vozlom v robcu. Mogoče ima dvojni spomin fiziološko podlago v različni lokalizaciji zaznavišča in predstavišča.

(Dalje prih.)

REFORMA NARODNEGA ŠOLSTVA IN POLJEDELSKI POUK.

Piše Žalčanov.

Svetovna vojna je izpreobrnila marsikaterega omalovaževalca kmetijstva v Bruta, poljubljajočega skupno mater zemljo in propovedujočega njeno slavo. Že skoro pozabljeni glas modroslovcev: »Nazaj k materi naravi« je jel zopet odmevati po naših časopisih in revijah in marsikateri zakrknjeni rentir, privatir, birokrat in kakor se še ljudje te baže imenujejo, je odprl svoj leksikon ter jel spisovati navodila za našega kmetovalca. Navzlic temu, da jim naš Kranjec osle kaže, bodi jim delo blagoslovljeno v križcih in svetinjah, saj so pokazali dobro voljo!

Pa poleg omenjenih spisov, katerim se vsem pozna, kam pes tace moli, našel sem tu in tam tudi precej klenega zrnja. Omenil bi samo aktualni članek strokovnjaka Vl. Pušenjaka v 20. in 21. številki Go-

spodarskega Glasnika leta 1916, o katerem sem mnogo premišljal; pa ne le glede njegove vsebine, ampak tudi glede odmeva, ki ga ni našel, pač pa pošteno zaslužil.

Že v letih, ko smo še živeli v miru ter uživali njegove sadove, je učiteljstvo debatiralo po svojih skupščinah o poljedelskem pouku v ljudski šoli in tudi jaz sem v tistih časih spregovoril marsikatero besedo v prilog stvari.

Že takrat se je slišal na raznih shodih klic po vpeljavi poljedelskega pouka v ljudsko šolo iz ust naprošenih govornikov, prav tako, kakor tudi g. Pušenjak zahteva reformo narodne šole v prilog poljedelskemu pouku. Uprav ta zahteva me je napotila do premišljevanja in sad istega hočem kratko povedati.

Šolska dolžnost traja pri nas na Štajerskem od dovršenega 6. do dovršenega 14. leta. Pravijo, da traja 8 let. Ali vsak učitelj ve, da je to le na papirju in da otroci obiskujejo šolo le 6, kvečjemu 7 let. Tisti dan, ko otrok dovrši 6. leto, gotovo ne vstopi, ampak šele pričetkom prihodnjega šolskega leta. Pa to le pri najugodnejših razmerah! Ako pa je otrok slaboten, ako je precej ali zelo — recimo 4 do 7 km — oddaljen od šole, jame pohajati šolo, ko je že 7 oziroma 8 let star. Pa tudi takih ni nizek procent, ki šele z 9. letom prično pisati črko i.

K temu še pridejo razne olajšave, zamude in dejstvo, da pretežna večina otrok zapusti šolo z dnem, ko dovrši 14. leto starosti. Mnogo jih izostane tudi prej, ker ni nikjer uzakonjeno siliti deco v šolo, ki je od nje oddaljena nad 4 km. O osemletni šolski dolžnosti torej ni govora!

Koliko pa imamo pri nas učencev, ki obiskujejo šolo le po par let, da v nekem spodnještajerskem šolskem okraju so našli pred nekaterimi leti tako visoko število šolodolžnih otrok, ki so ostali brez vsakega pouka, da je poštenega domoljuba lahko sram. Bilo je takih sirot 26 % vseh šolodolžnih!

Preden pričnemo s poljedelskim poukom, treba je izobraziti učenca tako, da je zmožen slediti temu pouku. Potrebno mu je vcepiti gotovo količino splošnega znanja, treba ga je do gotove mere formalno naobraziti, da postane zmožen slediti pouku.

Slavna hiba današnjega naraščaja je pa gotovo ta, da ni v pretežni večini tako naobražen, da bi se mogel uspešno udeleževati zlasti teoretičnega — bodisi ustnega, bodisi pismenega (tisk) — poljedelskega pouka. Lajiki pač domnevajo, da je temu kriv današnji učni ustroj narodne šole. Po mojem mnenju se ti možje motijo! Vsi učenci, ki so vsaj 7 let redno obiskovali narodno šolo, in niso nenormalni, zadobe v današnji šoli

toliko splošne naobrazbe, da so zmožni s pridomo prisostvovati poljedelskemu pouku. V tem pogledu pač ne bode potreba nikakih korenitih reformi. Pač pa se ima preosnova izvršiti tako, da se ustanovi potrebno število narodnih šol, da ne bode oddaljenost nekaterih otrok od šole tako ogromna in da se na primeren način poskrbi za reden obisk in dobro učiteljstvo. Kadar dosežemo, da si bodo vsi podeželski otroci prilastili naobrazbo narodne šole, potem moremo zidati dalje.

Povdarjam, zidati dalje! Iz globokega prepričanja izražam to svojo trditev. V ljudskošolsko dobo ne spada nikak strokovni pouk. Evo vzrokov!

Že sam smoter narodne šole nasprotuje temu. Ljudska šola ima nuditi splošno naobrazbo; biti mora podlaga vsaki nadaljni izobrazbi, bodisi za ta ali oni stan. Pa to še ni glavno! Ljudskošolski učenci so za poljedelski pouk duševno še nedovzetni, za praktično delo pa telesno prešlabi. Zakaj pa viničarske šole zahtevajo za sprejem dovršeno 16. leto starosti? Šele vojna jih je prisilila, da so starostno mero znižali na 15. leto. Ustanovitelji teh šol so dobro vedeli, da morejo šele šestnajstletni zdravi in krepki dečki slediti praktičnemu pouku in zato ti lepi uspehi. Poljedelski pouk brez praktične strani pa je po moji lastni izkušnji jalov. Na učiteljišču so nam dve leti podavali kmetijsko teorijo. Učili smo se, znali smo tudi odgovarjati na vprašanja, a izkustva nismo dobivali; zato nam je bil ta pouk mučen in koristi nismo imeli nikake. Ko je bila gotova partija predelana in preštudirana, zapadla je zopet pozabljenosti. V poznejših letih so me pozvali v tečaj na poljedelsko šolo. Lahko rečem, da sem se tukaj več naučil v par tednih, kakor prej v dveh letih. Kaj bi nam torej pomagalo uvažati v ljudsko šolo poljedelski pouk? Za praktično delo je mladina še prešibka, časa ne preostaja in tudi potrebne zemlje ni. Od šolskega vrta — kjer ga imajo — zahtevajo mnogi, da bi bil nekak »Mädchen für Alles«. Pa greda je greda, polje pa polje! Samo teoretičen pouk pa je osobito na tej stopnji le kamen v vodo. Čemu mrcvariti otroško dušo s stvarjo, ki je še ne zanima, za katero še ni dovzetna!

In prav zadnja leta ljudskošolske dobe so namenjena splošni formalni izobrazbi. Sedaj je otroška duša najgibčnejša in zato je zakonodajalec tudi poskrbel za dovoljno duševno gimnastiko. Raznovrstni sklepni računi, analiziranje stavkovnih celot i. dr. v malih dozah pa povečkrat, to so sredstva, ki nauče misliti otroka. Zato ga pa pustimo zoreti in ne mrcvarimo sada, preden je zrel, da nam ne dobi peg.

Iz navedenih vzrokov ne vpeljujmo v narodno šolo nikakega strokovnega pouka, pač pa skrbimo, da bodi kolikor mogoče dobra pripravnica nadaljni strokovni izobrazbi. Splošnosti narodne šole pa ne

bode prav nič škodovalo, ako se pogovore v prirodopisni uri kot reprezentantni posameznih razredov živalstva, rastlinstva in rudništva osobi to predmeti, ki so kmetu v hasek ali škodo, prirodoslovje se oziraj bolj na kmetijsko kemijo; spisje upoštevaj v prvi vrsti takšne spise, ki jih rabi kmet; uporabne maloge iz računstva in oblikoslovja jemljejo še v višji meri snov iz kmetskega življenja itd. Razne panoge kmetijstva pa prepustimo za čas, ko je otrok dosegel splošno ljudskošolsko naobrazbo.

Seveda bi najbolj kazalo pričeti s kmetijskim poukom z dovršenim 16. starostnim letom, ker je mladina takrat povprečno že dovolj telesno močna. Vendar bi pa imel tak pozen pričetek tudi svojo senčno stran. Temelj, ki ga je narodna šola postavila nadaljnemu pouku, bi postal tekom dveh let pri nekateri v višji, pri drugih v nižji ineri pomanjkljiv. V dveh letih se mnogokaj pozabi — tudi disciplina — zato bi se porabilo v tečaju mnogo časa v ponavljanje tistih ljudskošolskih predmetov, ki so za strokovni pouk neobhodno potrebni; precej časa bi se pa tudi izgubilo pri discipliniranju. Te slabe strani nas prisilijo, da pričnemo s kmetijskim poukom takoj potem, ko otrok sprejme ljudskošolsko odpustnico. Ta obligatorični kmetijski pouk se vrši dve leti po približno 6 poldnevni ur na teden. Iz teh nadaljevalnih tečajev prestopajo potem učenci v okrajne kmetijske šole, katerih obisk pa ni več obligatoričen.

Pri vsej tej reformi pa ne smemo pozabiti, da je potreba mnogo gmotnih sredstev, posvetovanj in skrbnih priprav, preden se kaj dekretira. Kaj pomagajo še tako lepi odloki, ako ni poskrbljeno za sredstva?

DR. IVAN LAH:

PATER HIPOLIT IN NJEGOV „ORBIS PICTUS“.

(Nadaljevanje.)

142. Morska vojska.

Ta morski boy s temi barkami je grozoviten inu strašan, kadár te velike* barke, kakor eni močni gradovi še okupaj stérnejo s temi sprějd-nimi kluni ali iz štúkmi ena na drugo strejlajo inu takú prevértane svoje pogubljenje v sebe pyjo inu se potopé; ali aku one v plamen pridejo inu ali skuzi vužanje tiga strejlskiga pulfra ti ludje v ta luft verženi ali v srejdí vode bodo sežgani, ali pak v tu morjé skakajoči otónio inu se potopé. Ena bejžéca bárka se od tih podeočih prestrejže inu olovy, vjame.

* pugna navalis = das Seetreffen.

143. Obleženje eniga mesta.

Enu mestu, kateru imá obleženu biti, bo pervič gori térjanu skuz eniga trobentarja inu opominanu h podánju ali podajbi, kateru sturiti aku se bagra ali odpovej, se tuistu šturma od tih obležcon inu noter vzame, kir se ali ti zydojvi po lojtrah prestájajo ali z ovnamí poderajo ali poderó ali iz štukmi prestrejajo, ali ta vrata z enó pedardo rezbyejo inu reznessò, ali bombe inu ogniene kugle s tih móžnarjou skuz te püksmastre (kateri za šance, pletenice se skrivajo) v tu mestu se mečejo; ali se tuistu skuz te šancne kopače prekopa inu minira. Ti obleženi se branio ód zydoz z ognjem, s kameni etc. ali vun z mesta planio na sovražnika; enu mesfu iz šturmam zadoblenu se oplejni, porupa, pokonča inu včassi do konca rezmèče, podere inu rezverže.

(To obleganje (obsidium urbis, Belangerng einer Stadt) je popisano popo!noma v smislu tridesetletne vojne, katere grozote je Komensky preživel. Slovenski prevod kaže veliko odvisnost od nemškega teksta.)

144. Božja službà.*

Bogarodnost** ena krajlica vsih čednosti po zajetim znanju + boga + večniga ali s teh bukov te nature (zakaj tu delu hvali tiga mojstra) ali iz teh bukov svetiga pissma časty boga ponižnu: si v spomyn vzame njegóve zapuvidi zapopadene v tih tablah te postáve inu to zuperlajéčo pamet, poteptajóča, daja ona to vjero inu pérvóljo ti bessejdi Božji inu za na púmoč kliče, kakor eniga pomočnyka v nadlugah; vupa skuzi božjo pomuč inu gnado tu večnu izveličanje zadobiti, lubi boga iz celiga sercà inu čez vse drugu, kakor večno dobruto, inu takù se ona boga deržy skuz vjero vupanje inu lubezen, dokler ona te čednosti nepoguby skuzi ta nym spruti postaulen grejh. Božja službà se opravlja v cerkvi, v kateri je ta chor z altarjom, žagred, pridiznica ali leca, te pruke, te kapelle inu karštni kamen. De je en bug, občutio inu spoznajo vsi ludyè, ali nikàr vsi nespoznájo boga prov. Zatoraj od tod pridejo ne-enakih navukov, katerih susebnu štiri se še sadàj štejejo, kakor: aydov-šina, judovstvu, karšanstvu inu ta machometanska nevjera, katerim se perstavi kécarstvu, kateru je rekoč v neštivilne zmote inu zmotlàke rezpranu.

(Bogarodnost kot pietas, pobožnost, je zanimiva beseda. Cel odstavek kaže, kako je bila slovenščina te dobe v cerkvenih zadevah — uglajena. Latinski tekst ima DEUS, pater pa se je ravnal po nemškem tekstu in piše bog z malo začetno črko.

145. Aydovstvu.

Ti Aydjí so sebi zmislili okuli dvanajst taužent bogov, katerih nar immenitniši so bili: Jupiter, en bog tih nebess, Neptunus tiga morja,

* religio, der Gottesdienst.

** Pietas, Gottfertigkeit.

Pluto tiga páklà, Mars te vojske, Apollo tih kunšti, Mercurius tih kupcov, te zgovernosti inu teh tatov, Vulcanus tiga ognja inu teh kovačou, Eolus tih vejtrov, sprejdniki inu malyki; inu ta nar ostudniši Priàpus. Ony so tudi imeli boginje, kakor so bile: ta Venus, ena boginja te lubezni inu luštov iz svojim synkom Cupido, Minerva, s temi devét pevkinami tih kunšti, Juno tiga bogàtstva inu ženitovajna, Vesta te čistosti, Ceres tiga žyta, Diana tiga lova, inu ta sreča, ja tudi ta bolezen inu ta màrzlica sama so bile boginje; ti Egyptiarji so čistili za boga vse šare tih zverin inu zelišč inu vse, kar so oni z jutra nar prvič zagledali. Ti filisteerji offrajo molochu svoje otroke žive sežgati, Indianarji še sadaj mollio tiga hudiča.*

146. Judovstvu.**

Venèr je ta prava božja služba tiga praviga boga ostala per Patriarchih, kateri so živeli pred inu po grešnim potùpom m-j tejmi je Abrahamu, enimu začetniku tih judov, inu očetu vsih vjernih oblublenu bilù, tuistu sejme te žene, Messias ali odrejšenyk tiga svejtà; inu on odločen od aydov iz svojimi saròdniki s tem zakramentom tiga obrezovanja zaznamenovan je enu susebnu ludstvu inu cerku božjo gori postavil. Timu zarodu je potler bug skuzi Moyzesa na gorri Sinaj svojo postavo popissano iz svojim perstom na kamenitih tablah dal. Dajle je on zavkazal jèisti tu velikanočnu jagnie inu te offre na altarju offruvati skuzi te farje*** inu ta kadyla. Inu je zapovedal sturiti tu šotorišče iz škrinio te zavèze, čez letu gori povzdigniti brončeno kačo zuper pičenje tih kač v puščavi, kateru vse so bile prej podobe tiga prihodniga Messiasa, na kateriga ti judji še vselej čakajo.

147. Karšànstvu.

Ta edynurojeni Večni Syn Božji oblubljen pérvim človéjkom v paradyži je bil k zajdnimu po dopolnjenim času spočet od svetiga duha v tim nar svetejšim trupu te prečiste Dvice Marie od Krajleve hiše inu rodà Dávda inu oblèjčen iz človejsko natùro v bèthlehemu v judovski deželi v prevelikim buštvu ene štale v lejtù tiga svejtà try taužent devèstu inu sedemdeset na ta Svejt rojen bil: ali čist od vsiga grejha inu njemu danu tu jimè v ti obreži: Jesus, kateru pomejni eniga izveličarja. Letà kadar je prejel sveti kàrst (en sacrament nove zaveze) od Johanesa svoja pretejkanca v Jordanu, takrat se je prikazala ta nar svetejši skrivnost te Božje s. Troyze, kir ta štima tiga očeta (s katero je on pričoval, de letà je njegov syn) inu sveti duh, v podobi eniga golobca,

* Aydovstvu = gentilismus, Heydenthum. Aydjí so pagani.

** Judovstvo = Indaismus, Judenthum.

*** Far = sacerdos, Priester, že takrat znana beseda.

je od nebes doli prišál. Od taistiga čassa sem, kir je trideset lejt star bil, je on z bessejdo inu djaniam, katera so pustila merkati božjo naturo, je izkázal gdu bi on bil, noter do četertiga lejta od Judov niti gori vzet niti spoznan za voljo njegoviga radovoljniga obuštva; od letejh kadar je on noter postavil to sveto večerjo ali mašo svojga telessa inu kriy k enimu spominu nove zaveze inu k svojmu spomynu je k zajdnimu bil vjet ali vlovlen inu pred sodni stol Pilatuža, tiga cessarskiga namejstnika, cufrán, obtožen inu obsojen bil, enu nar nedolžniši jagnie; kir je tudi križan na taistem altarju za pregrejhe tiga svejtá zaklan, to smiert preterpél. Ali na tretji dan, kir je zupet oživil skuzi svojo božjo muč, je on zupet gori vstal s tiga groba inu po štiridesetih dnevih od ólične gorre je gori šál v nebessa inu tjakaj se je zupet vernil, od kod je on bil prišál. K zajdnimu je rekoč zginil pred očmy svojih jogrov, katerim je on deseti dan po svojmu v Nebuhojeniu, svetiga duhá od nebess doli poslal, nje pak s to močjó napòlnjene, debi od njega imeli pridigovat po tem svejtu poslal, kir bode enkrat zupet prišál h pùsledni sodbi. V mej tejm sedy na desnici svojga očeta inu za nas prossi; od tiga christusa se mij immenujemo christiani inu v njemu samimu bomo my izveličani.

148. Mahometanska vjera.

Mahomet en vojsčák je sam sebi zmisilil eno novo vjero v kup zmešano z judovske, karšánske inu aydovske vjere skuzi svit eniga Juda inu arianskega menicha z imenom Sergius, naprejdaječ, kadar ga je božje metalu, de ž nym govory archangel Gabriel inu sveli duh, kir je on enga goloba bil navadil, de je taisti iz svojga* vušessa špižo jemal. Njegovi slidivci se zderžé tiga vina, se obrezujejo, imajo mnogo žen, sydajo církvice, od katèrih turnčkov ony nikar skuzi te zgonòve, ampak skuzi te farje h božji služby se vkup kličejo. Oni se pogostim vmivajo, zatajè to presvelo božjo troyco, časte Christusa nikar kakór eniga syna božjiga, ampak kakór eniga velikiga preròka, venér majnšiga, kakór je mahomet. Nyh postavo immenujejo oni Alcoran.

149. Božja previdnost.

Človeški srečni ali nesrečni izhòdiki se nejmajo perlastiti ali perpi-sati ti sreči ali permèrku: perpàdku, ali noter vlytju tiga ozvejdža (aku lih te lassàte zvezjde v navadi imàjo ništér dobréga pomejniti) ampák božjimu vsigavideočimu očessu inu njegovi vsigavižajoči roki, tudi naši razvumnosti ali nepremišljivosti ali celu tudi ti pregrèjhi. Bug imá svoje služabnike inu angelce, kateri timu človeku od njegoviga

* Pač njegovega.

rojstva sem se perdružio kakór varihi zuper te hudobne duhòve, ali zúper tiga hudiča, kateri vsako minúto njemu bussje stavi ali njega zahajá njega ali skušniàviti ali mu nadlèžiti. Gorje tím nevòmnm cupernikom inu vejščam, kateri se satanu čez dadò (zaperti v enim krassi iz zaroteniam njega k sebi pànjajo) z nym opravit imàjo inu od buga odpàdejo; zatorej bodo tudi ž nym tu plačilu prejeli.

(Človeški izhòdiki = humane sortes = das menschliche Glückwerden. Permèrki, perpàdki = Zufall, casus. Odstavek kaže, da so v oni dobi tudi veliki duhovi verovali na zvezde in čarovnije.)

150. Pùsledna sodba.

Zakaj bo prišál ta sodni inu pùsledni dan, v katèrim bo bug sodil ta svejt inu s tem bučèčim glassom te trobènte: vstaníte gori vy mertvi inu pridite k sodbi bode on te mertve zupet gori obudil inu vse poklical pred ta sodni stol tiga prikazaniga Jezusa Christusa ostriga sodnyka v oblàkah ta račun ali rajtengò dajàti vsiga dolgovanja iz sercom, z ustmi inu z dianiam; inu kakór ta pastyr loči te ovce od tih kozlov, glih takù bode on ločil skuz angelce te pravične od krivičnih, te ovce bo postavil na desno, inu te kozle na levo stran; takrat bo očitovàl te pregrejhe tih hudòbnih inu pohvalil te čednosti tih brumnih. K zajdnimu bo on vun izrekál to pùsledno obsòjo: tim pravičnim: pridite vy žegnani, tim hudobnim: pojte proč vy prokleti: kir ti brumni, pravični inu izvoleni v tu večnu življenje, v tu mejstu tiga izveličanja, v tu novu mestu jeruzalem pojdejo; ti boganeròdni pak inu ferdàmami s timi peklenskimi hudičmi bodo v ta peklenski ogyn pahneni tamkaj večnu martrani biti.*

Sklemba.

Taku si ti tedaj vidil, lubeznivi mladenič, v enim kratkim zapopadki vse rečy, katere se morejo izkazat inu si se navučil tiga latinskiga, nemškiga inu slovenskiga jezyka; pojdi naprej inu beri skerbnu druge dobre bukve, de ti postaneš vučen, moder inu brumen. — Spumni na buga, na smert inu nà me. Boga se buj, Mario časty, kliči na pùmoč te svetnyke Joachima, Josepha inu s. Anno, de skuzi nyh prošnio bug tebi dodily duhà te modrùsti; pejdi, živi inu jimy se dobru!

(Sklemba = clausula, Beschluß.) Ta odstavek je nekoliko spopolnjen. Izvirnik se glasi latinsko: Ita vidisti summam omnes res, quae possunt ostendi, et didicisti primarias voces Latinae (Germanicae) Linguae. Perge nunc et lege diligenter alios bonos libros, ut pias doctus, sapiens et pius. Memento bonum: Deum time, et invoca eum, ut targaratur tibi spiritum sapientiae. Vale! Po naše:

* Življenje, izveličanje kaže, da je pater postajal vedno bolj — bohoriški.

Tako si videl skupno vse reči, ki se morejo pokazati in si se učil glavnih besedi latinskega (nemškega) jezika. Pojdi sedaj in čitaj pridno druge dobre knjige, da postaneš učen, moder in pobožen. Misli na to: Boga se boj in ga kliči, da ti podeli duha modrosti. Bodi zdrav!

V tem je torej Komensky podal ves namen pouka in vzgoje.*

Pater s tem ni bil zadovoljen, ampak je pridejal še nekaj pobožnih nasvetov. „Didieisti primarias voces Latinae, Germanicae et Slavonicae linguae“ je prevedel nemško: „Der Lateinischen, Deutschen und windischen Sprach“ — „latinskega, nemškega in slovenskega jezika“. „Primarias voces“ ni prevedel. V nemškem prevodu se glasi: die vornehmsten Wörter — torej ne prvih glasov, ampak glavnih besedi; pater je to izpustil, in je prevedel, da se je: „navučil tiga latinskiga, nemškiga in slovenskiga jezika“. To znanje pa je treba spopolniti z drugimi „dobrimi bukvami“, da postane otrok: „vučen, moder in u brumen“. Na koncu je pater mesto kratkega „vale“, pridejal: „vade, vive, et vale“: pojdi, živi in bodi zdrav. („pejdi, živi in jiny se dobru“). Lepo voščilo učencu — na življenja pot!

Na koncu „orbisa“ je pridejan latinski, nemški in slovenski „index“ oz. register. Slovenski register je zanimiv po tem, da so v njem nekateri naslovi spremenjeni, izboljšani in — dvakrat navedeni. Tako imamo v seznamu: koynik, kopel (ježic, jezdic, pajstiba) glasnu in štimoglasnu orodje, vabljenje k navuku nam: vablenje k vuku; rupa žive tyce nam: na rup koječe tyce itd. Tudi za pivovarstvo imamo tu naslov: voda kuhanje. Prevajatelj se je — izpopolnjeval —

Slovenski register.**

A.

128. Arznya; 145. Aydovstvu.

B.

55. Baudiba; 88. Barka z veslami; 21. Borštne tyce; 144. Božja služba; 143. Boy na murju; 141. Boyska ordenga ali boy na suhim; 75. Brivnica; 75. Brodovi per vodah; 1. Bug ali buh; 96. Bukve; 94. Bukvena štacuna; 93. Bukveni stiskavie; 95. Bukveni veznyk.

* Znano je, da je bil Komensky za splošno krščansko vzgojo, brez ozira na posamezne konfesije, med katerimi je takrat divjal ljut boj, kljub temu, da so hotele biti vse krščanske. Zato je tudi njegovo slovo od učenca bolj splošno, dočim mu je dal pater Hipolit bolj katoliški značaj.

** V rokopisu so naslovi napisani drug pod drugim.

C.

130. Comèdia.

D.

117. Daražljivost; 27. Delovna živina; 29. Divje zverjačine; 28. Divje zverine; 134. Dilna ygra; 25. Domača živina; 19. Domače tyce; 69. Draxler; 12. Drivù; 42. Duša človeška.

E.

108. Europa en dejl svejtà.

F.

G.

17. Garmòvje; 79. Glaži ali špejgli za pogléd; 100. Glasnu orodje; 38. Glava inu roke; 31. Gomazèčè živali; 171. Gospodarstvu; 59. Gostarya.

H.

66. Hiša; 71. Hišne hrambe; 98. Hiša za študiranje; 72. Hiša inu kambre.

J.

81. Jermenar ali rjemar; 83. Jèžic ali jezdéc; 132. Junaška šula; 113. Junaštvu; 146. Judovska vjera.

K.

11. Kameni; 140. Kàmpišče ene vojskè; 147. Kršanska vjera ali karšanstvu; 131. Kauklerya; 30. Kače inu gliste; 74. Kòpél; 68. Kovač; 83. Koynik; 70. Koynska štàla; 137. Krajlestvu inu dežela; 138. Krajleva svitlust; 49. Kruha pekarya; 14. Pekarya; 84. Kulla; 91. Kunšt tiga pissania; 99. Kunšti tiga govorjenja; 126. Kupčya.

L.

90. Ladjalom; 24. Lejtajoča smotlaka; 70. Lončar; 52. Lov te zverine; 5. Luft. 105. Lune podòbe.

M.

148. Mahometanska vjera; 78. Mallarya; 112. Massa ali zmasnost; 47. Meda delanje; 127. Mera inu vaga; 53. Messarya; 39. Messu inu ossérčje; 122. Mestu; 48. Mlejtva; 143. Morski boy ali vojska; 34. Morske ribe inu mišelni.

N.

103. Nebèška kugla; 3. Nebù.

O.

7. Oblaki; 143. Obleženje èniga mesta; 89. Obložena barka; 4. Ogyn;
65. Oròdje; 39. Osserče tiga človeka; 43. Ostudni inu spačeni ljudje;
136. Otròdče ygrè.

P.

115. Perlùdnost; 80. Pintar ali nabiàvic; 91. Pissànje; 104. Planètov
stàlisča; 60. Platnu; 87. Plavanje; 129. Pokopalisče; 20. Poječe tyce;
45. Polsku dellu; 92. Popier; 82. Popótnik; 101. Posvèjtna modrùst;
114. Poterpežlivost; 116. Pravica; 58. Preja; 149. Previdnost božja;
150. Pùsledna sodba.

Q

R.

110. Razvùmnost; 33. Ribe s potòkov inu vèyerjov; 50. Ribìstvu;
14. Rože ali cvejtje; 67. Rudna jama; 10. Rude; 32. Rupa žive živali;
22. Rupa žive tyce.

S.

13. Sadje tiga drèvja; 118. Zakonski stann; 81. Zaller, vervar;
36. Sedmèra starost tiga človeka; 8. Zemlja; 107. Zemlje ali svejtà
zgurna inu spudna planiava; 9. Zemlje rastovje ali rast; 102. Zemlje
mèrcina; 17. Šibje ali garmovje; 18. Živali prvič te tyce; 46. Živinska reya;
69. Škriniar ali tišler; 125. Životne kaštige; 133. Žoge ygrà; 79. Spejgli
za očy; 61. Žnidar; 73. Štérne; 25. Štirinogàta živina; 97. Šula; 62. Šustar;
100. Štimoglasnu oròdje; 40. Žyle inu kosty; 16. Žytu; 111. Skerblivost;
123. Znotrajšnu èniga mesta; 124. Sodba ali pravda; 112. Zmassnost;
102. Starišov stann; 8. Svejt; 41. Zvunajni inu znoteršni počutki;
56. Zvunajni vudi tiga človeka; 64. Zydar.*

T.

59. Tkànje; 135. Tejk za vadle; 55. Tergàtva ali tèrganje; 69. Tišler
ali škriniar; 51. Tyčji lov.

V.

1. Vàblenje k navùku; 127. Vaga inu mera; 44. Vertterya; 15. Vert-
nenina; 81. Vervar ali zaller; 6. Voda; 23. Vodne tyce; 139. Vojščák;
56. Voola kuhanje; 143. Vojska na mùrju; 85. Vožnja; 77. Vure;
84. Vozovi.

* Naravno je, da pridejo v tem odstayku besede z, s, š in ž, ker se y bohoričici začenjajo vse z s.

Y.

134. Ygrà z burfli.

Z.

26. Cejde živina; 35. Človik; 63. Cimperman.

*
* *

S tem smo torej podali slovenski prevod „orbisa“. Videli smo njegov jezik in vsebino. V jeziku smo zapazili nedoslednosti glede pisave, ki jo je grajal že Kopitar. Pater Hipolit je bil v tem oziru človek svoje dobe in mu moramo zato marsikaj oprostiti. Niti drugi večji evropski narodi te dobe niso imeli ustaljene pisave, ki so jo končno določili šele slovničarji v drugi polovici 18. in 19. veka.

(Konec prih.)

POLDKA BAVDKOVA:

IZ ŠOLSKEGA DELA.

Belokranjsko vezenje v šoli po zbirki prof. Siča.

Jugoslavija je stopila v vrste drugih svobodnih narodov. Proste so nam postale roke, niso več ukovane v tujčeve zakone. Tudi šoli je dihnil veter svobode. Odprla so se vrata svobodni naši kulturi.

Vse doslej se je gojilo po naših šolah pri ročnem delu internacionalno vezenje. Naše narodno vezenje nam je bilo tuje. V duhu robstva odgojena inteligenca je pozabila, da leži v preprostih kmetiških hišah — ženi v čast in diko — velik, krasen zaklad narodnega vezenja. Profesor Sič je zbral razmetan narodni zaklad in ga izdal v svoji zbirki. Naša dolžnost je, da se kot svobodne Jugoslovanke posvetimo z vsemi našimi silami narodnemu vezenju.

Da se položi narodni kulturi močan temelj, smo v prvi vrsti poklicane učiteljice, da nastopimo složno in krepko v šoli, in gojimo z vso vnemo narodno vezenje, saj nam v Sičevi zbirki ne manjka krasnih vzorcev.

Uredništvo Popotnika me je naprosilo, da podam nekoliko napotkov o gojenju belokranjskega narodnega vezenja; temu se prav rada odzovem in napišem tozadevno nekaj vrstic.

Belokranjsko narodno vezenje gojim na viniški šoli že od leta 1908. Zbrala in uredila sem lepo zbirko narodnih vzorcev po originalih in si prisojam že nekoliko praktične vednosti na polju tega vezenja.

Z vezanjem pričnjam v 4. šolskem letu. Ker se pri nas malone v vsaki hiši tke, zato vezemo izključno na domače platno. Niti se poslužujemo rdeče in modre in sicer navadne DMC-prejice št. 25 in 20. Vam, koleginjam, ki nimate domačega platna, nasvetujem nebeljeno javo, ki je platno zelo podobna. Veze se na njo veliko lažje in lepše, ker so niti debelejše in mehkejše nego na domačem platnu in se vsled tega lažje štejejo. Za javo upotrebljujte prejico št. 8.

Kot prvi pričetek gojim štepanje. (Glej vzorčke od 1. do vštetega 11. na 1. strani 5. zvezka!) Spretna učenka štepa kar takoj šolsko torbico. Manj spretna pa prinese košček platna v obliki pravokotnika, ki je n. pr. 19 cm širok in 25 cm dolg, in na tem koščku, ki ga zovemo vajenico, naredi vseh 11 štepanih vzorčkov, pod vzorce pa s križci malo in veliko abecedo po »Slov. abecedi« Milene Kiferletove, da se istočasno s štepanjem seznanj tudi s križci, v kolikor je potrebno v svrhu znamkovanja perila.

Ko je vajenica gotova, prične šolsko torbico. Torbico okraši samo na eni strani in sicer dela različne kombinacije vseh 11 elementov štepanja. Vsaka torbica dobi primeren napis s križci. N. pr.: Skrbi v mladosti za dneve starosti! Čas je zlato. Vse, kar tebi dobro de, drugim naj želi srce! Modri nauki so ključ do sreče. Srečo podira, kdor se pouku upira. Brez potu ni medu. Pridni dobi kruha, glad mori lenuha, etc., etc. — Napise in vzorčke tako menjavam, da je vsaka torbica drugačna. Prva leta sem si naredila vselej sliko torbice na papir, preden sem jo pričela učenki, zdaj kombiniram kar sproti. Vsaki začetnici pa priporočim, da si prej nariše sliko.

Ko je učenka v štepanju že doma, potem kak predmet raliča. (Glej slike!*) Raličanja ne gojim na vajenico, ampak takoj na predmet, ker ima učenka po štepanju že nekoliko spretnosti. Štepanje in raličanje pridobi na svoji lepoti, čim drobnejše je platno in finejša prejica.

Za raličanjem preidem k tkaničanju. Za pričetek tkaničanja imam v rabi tkanice v tem redu. Kot prvi vzoreček mi služi tak, kakršen je v zbirki na sliki št. 82, le s to razliko, da delam samo 3 paralelne niti na sredi, ne 5, kakor na sliki. Imam namreč na svojih originalih povsod dotični vzoreček samo s 3 nitmi, pa je dosti nežnejši, nego s petimi. Omenjenemu vzorčku slede potem 80, 84, 81, 70, 68, 67, 40, 39, 38, 41, 46, 57, 59. Vsi ti imajo po tri ali štiri paralelne niti in praznih niti od vboda do vboda v razmerju: 4, 8, 12, 16, 20 itd. in so zaradi tega omenjeni vzorčki veliko lažji, ker zahtevajo veliko manj štetja nego vsi ostali. Ostale tkanice rabijo učenke v 5. šolskem letu in v povavljalni šoli. Tkanice delajo vedno enak efekt, naj je blago tanko ali debelo.

* V Sičevi zbirki.

Tkanice vporabljamó na naši šoli najbolj po otiračih, kakršen je eden tudi v zbirki. (5. zv., str. 3, št. 2.) Navadno naredimo na vsak otirač tudi štranjce (resice), da odgovarja originalnemu belokranjskemu otiraču in pridobi obenem na svoji lepoti. Razen otiračev izdelujejo učenke tudi razne prtičke, prte, predpasnike, in učenke iz boljših hiš tudi zavese. Za prtičke, predpasnike, ročne in šolske torbice in za eventualne nakite bluz in oblek bolj nasvetujem raličanje in štepanje, ker pride, kakor sem že prej omenila, na manjših in finejših predmetih veliko bolj v poštev, nego na kaki debeli tkanini.

Onim kolegijam, ki imajo voljo, da bodo gojile narodno vezenje v šoli, povem v spodbudo, da imajo učenke do tega ročnega dela prav posebno veselje. Starši pa tudi radi dajejo snov, ko vidijo, da se praktično uporablja. Ako bi po šolah gojili narodno ročno delo, bi imeli v prvi vrsti otroci obleke z narodnim vezenjem. Narodna vezenina pa zbuja narodni črt in tega bo treba v svobodni Jugoslaviji vzgojiti. Ko bi se ženstvo — zlasti učiteljice — posvetilo narodnemu vezenju, bi bil s tem narejen velik korak v narodno kulturo. Nepotrebno bi bilo postavljanje pobarvanih stolpov, ki nam naj bi kazali mejo naše države, pač pa bi bila mladina živ mejnik, kje se prične in kje se neha naša Jugoslavija.

Kako hvaležno se uporabljajo belokranjski vzorčki kot okrasiki belih bluz, o tem sem se prepričala sama. Tudi obleko sem si umislila, katero sem pokazala ne samo na deželi, ampak tudi v večjih mestih, pa lahko rečem, da me ni bilo sram. Tudi sobno opravo sem si naredila.

Moje izdelke si je ogledalo že več gospá iz boljših hiš, kakor n. pr. bivša deželna glavarica, grofica Attemsova, baronica Teuffenbachova etc., etc., pa so si nekatere teh dam izposodile vzorčke, da so tudi same vezle z belokranjskimi vzorci. A me, narodne žene, naj ostānemo za njimi? Upam, da ne. Zakaj ne bi krasilo nas, kar lahko krasí tujko? Povzdignile bomo s tem svoj ponos in narodno kulturo.

Na delo torej, sestre, v delu je spas in blagostanje našega osvobojenega naroda!

O p a z k a: Različno javo in prejico sem naročala, dokler je bilo mogoče kaj dobiti, od dveh tvrdk, in sicer: Gustav Glaßer, Baumwollwarenfabrik, Oberrochlitz, Böhmen, in Franz Jos. Weiss, Zwickau, Böhmen. Obe tvrdki sta žal švabski, ampak zelo solidni. Pošlje vsaka na željo veliko zbirko vsega in najrazličnejšega. Kadar bomo poznale kako slovansko tvrdko, bomo seveda njo podpirale.

Če kaka koleginja želi, ji pošljem na pogled nekaj vzorčkov na platnu, iz katerih bo spoznala tehniko belokranjskih ročnih del, česar iz zbirke ni mogoče spoznati. Iz slike vsekako lahko posname ornament, za tehniko pa zlasti pri štepanju in raličanju mora videti obratno stran vzorčka.

RAZGLED.

A. SLOVESTVO.

Slovenski učitelj. Glasilo jugoslovanskega krščanskega učiteljstva. Letn. XX. Urejuje Fr. Fabinc, izd. »Slomškova zveza« v Ljubljani.

Vsebina 1. štev.: V orientacijo. Odbor »Slomš. zveze«. — Reforma ljudske šole. P. Fabinc. — O osebnosti in njenem vplivu — zlasti v vzgoji. J. Filipič. — Naša šola v naši novi državi. I. Vesenjak. — Ivan Cankar in učitelj. P. Fabinc. — Kultura in književnost. — Zapiski. — Društvena in stanovska kronika.

Ko smo pregledali 1. letošnjo številko »Slov. Učitelja«, smo se razveselili listovega napredka. Tovariši, združeni v »Slomškovi zvezi«, so se osamosvojili in odločno reklamirajo »za sebe pravico samoodločevanja v svojih stanovskih zadevah, ki je neodvisno od te ali one stranke«. Brez žalmisli o prejšnjem uredništvu konstatiramo samo, da je zavel ta duh samosvojitve in te odločne reklamacije že iz prve številke, ki je izšla iz rok novega urednika. Tov. Fabinc hoče voditi list »v smeri, ki kaže, da je treba medsebojnega zaupljivega in prijateljskega spoštovanja, ker stanovska naloga nas vseh je, da pošteno služimo kot kulturni delavci svojemu narodu«. Listu, ki zasleduje take smotre, bomo vedno radi posvečali svojo pažnjo in ga priporočamo tudi učiteljstvu iz naših vrst. To tudi takrat, kadar bomo vsled različnega kulturnega naziranja stali na različnih potih, kajti tudi takrat mora biti vse naše delo v smeri: »vse za napredek našega narodnega šolstva in duševno povzdigo učiteljstva«.

S to dobro mislijo pozdravljamo »Slov. Učitelja« kot tovariša tudi takrat, kadar bi si morali biti »odkriti nasprotniki«.

Pav. Flerč.

Osnutek slovenskega narodnega gospodarstva.

(Založila in izdala »Omladina« v Ljubljani. Natisnila »Zvezna tiskarna« v Celju 1918.) (Konec.)

II.

Neoporečna je normativna vrednost Brezgarjevih narodno-gospodarskih načel. Varstvena carina ne sme služiti samopašnim interesom privilegirane skupine, obvarovati mora svoj vzgojni značaj. Brez pridržka moramo pristati na zahtevo, da vsakdanja živila široke mase ne smejo biti predmet fiskalčnih eksperimentov, gotovo pa je tudi, da svojega šibkega gospodarstva ne moremo izpostavljati nevarnostim, ki mu groze, ako postane notranji trg docela odvisen od svetovne konjunktura. Prednost pred spekulativno politiko ima politika, ki nam zagura kontinuiteto gospodarskega napredka, pa naj se ta tudi zato počasneje vrši. — Brez tujega kapitala si naše mlado gospodarstvo ne bo moglo opomoči — da pa se ta ne razpase na našem gospodarskem organizmu in da nas ne zaslužni, to bodi naša skrb. Preventivna sredstva imamo v državnih monopolih in v državnem nadzorstvu nad tujim kapitalom. Besedica več o tem poglavju, se nam zdi, bi bila na mestu.

Površen študij o gospodarstvu Srbije nas prepriča, da je v svojem sestavu še primitivnejši od našega. Srbija je še v večji meri agrarna dežela kot naša. Industrija je še v povoju; znatna je le mlinška industrija. Poročilo beogradske obrtne zbornice za leto 1911. cení vrednost mlinških izdelkov na 23.6 milj. dinarov. Druga važna panoga industrije je rudarstvo, ki pa glede vrednosti letne produkcije daleč zaostaja za mlinarstvom, dasi ima sijajno bodočnost. Ugodne razvojne možnosti imajo volnena industrija, pivovarništvo, žganjarstvo, sirarstvo, sladkorna industrija, usnjarstvo. Srbija je izvažala, izvzemši iz-

delke vrvarske obrti — nekaka specializacija Srbije — izključno le sirovine, največ pšenice, koruze, ječmena, živine oz. mesa, sadja in kož. Jasno je, da bo Srbija z ozirom na svoj finančni položaj prisiljena, da si s trgovskimi in tarifarnimi pogodbami zagotovi čim ugodnejše izvozne pogoje za svoje agrarne produkte, v prvi vrsti za krušno žito. Stojimo torej pred dejstvom, da bo treba kompromisa med našo načelno zahtevo po favoriziranju industrije ter med težnjami praktične, sočasnim gospodarskim prilikam in nujnimi državnimi potrebami pri krojenju politike. Vendar je treba ugotoviti, da gospodarski interesi naše dežele in Srbije, ako jih presojamo z vidika bodočega razvoja, niso divergentni, marveč so težkoče naše skupne gospodarske politike le prehodnjega značaja. Le si ne smemo predstavljati smeri bodočega razvoja tako, da bi se glede produkcije obe deželi medsebojno dopolnjevali, da bi torej vsaka zase gojila posebne panoge gospodarstva, nasprotno bo treba, ako se hočemo izogniti gospodarskim konfliktom, da se po možnosti združimo glede pospeševanja gotovih gospodarskih panog. Drugače bi bilo, ako bi bili narodno absolutno enotna država brez separatističnih elementov. Velikopotezna gospodarska politika si bo prizadela spraviti v sklad interese agrikulture in industrije in oboje v sklad z načeli socialne politike. Nasprotujoča si nazarjanja glede carinske, trgovske in finančne politike bodo izmed glavnih strankotvornih činiteljev bodoče skupne politike in če bodo merodajni za njo moderni, visoki vidiki, bo ta politična diferenciacija mnogo pripomogla k spojitvi sorodnih strank vseh treh plemen, h konsolidaciji naše politike v smislu zmage edinstvene misli nad separatističnimi stremljenji. Naši politiki, ki bodo soodločevali o smeri naše skupne gospodarske politike, bodo morali polagati največjo važnost na specifikacijo tarifov in trgovskih dogovorov z ozirom na naše posebne potrebe in življenjske pogoje. Ker jim nestaja praktične politične šole, stojijo pred težavno nalogo. V splošnem pa danes nihče ne ve, katera načela in mednarodni dogovori bodo merodajni za ureditev med-

državnih odnošajev. Srednje-evropski trgovsko-nagodbni sistem, zasnovan na ugodnostni klavzuli (klavzula favorit nations, Meistbegünstigungsklausel) se skoro gotovo več ne obnovi. Tu sem tudi spada vprašanje bodočih carinskih unij, ki utegne z ozirom na Bulgarsko in ostali Balkan kmalu postati pereče. Preko oceana sem se proglasa iz Unije zahteva, da se v bodoče ne smejo več sklepati nobene prednostne carinske pogodbe med posameznimi državami, ker so vir in povod večnih sporov, ki ogrožajo mir. Pa ni-li ta zahteva utopistična?!

Še besedo o Brezigarjevem načrtu agrarne reforme! Očitno je zamišljen na obsežni avtonomiji slovenske dežele, drugače ne bi bil izvedljiv. Ta agrarna reforma zahteva zadostno število strokovnjakov, ki jih moramo šele vzgojiti in precej visok nivo duševne izobrazbe našega kmeta. Tu se bodo kruto maščevali grehi preteklosti, zanemarjanje ljudskega šolstva. Agrarne reforme si ne moremo predstavljati brez reforme šolstva na kmetih sploh. Kdo naj bo duša kmetijsko-izobraževalnemu delu, kdo vodja zadruga ko ljudsko-šolski učitelj?! Vprašanje šolskih kmetij in temeljitejša izobrazba učiteljstvu postaja akutno.

Rad, bi z Brezigarjem verovali v uspehe, ki si jih obeta od nostrifikacije tujih veleposestev. Po njem bi prišla v poštev približno ena desetina površine slovenske dežele. Zdi se nam, da bo treba seči pri razlastitvi veleposestev precej pod 500 ha, ako naj bodo rezultati povoljni. Socialne strukture našega kmetijskega stanu tudi radikalna zemljiška reforma ne bo znatno izpremenila. Prej kakor slej bo prevladoval mali kmet in kočar. V slovenskem delu Štajerske n. pr. je od okroglo 69.000 kmetijskih posestev 54.000 takih, ki imajo pod 10 ha velikosti. Največ je takih od 1 do 5 ha. Mnogo je občin, kjer sploh ni veleposestev, ki bi prišla za razlastitev v poštev. Naša zemlja je preobljudena. Tudi pri intenzivnem gospodarstvu ne bo redila svojih ljudi, ako si predstavljamo kmetijo kot majhno avtarkijo, ki mora donášati kmetu vse plodove, ki jih doma rabi. Po

Brezigarjevemu načelu mora odločiti o tem, kar se naj prideluje, edino le dobičkonosnost. Potemtakem se bodo n. pr. v krajih, kjer niso dani pogoji za strojni obrat in ki so vrhutega močno obljuden, gojili one panoge zemljedelstva, kjer odločuje kvalificirano ročno delo in gospodarska izvežbanost (n. pr. vrtnarstvo, sadjarstvo, vinarstvo).

Sicer pa verujemo z Brezigarjem, da nam bo domača podjetnost, pri spreminjenih razmerah ustvarila na lastnih tleh veleobrta, ki bodo zbirali in absorbirali odtok delavskih sil z dežele, da bo našel slehern naš človek na domači zemlji svoj pošten kos kruha, in mu ne bo treba iskati sreče v tujini.

Brezigarju smo hvaležni za njegovo delo. Naj bi, nadaljujoč in spopolnjujoč ga, nam podaril kmalu nov plod svojega obširnega znanja in svoje marljivosti.

Matija Pogačar.

B ČASOPISNI VPOGLED.*)

a) Članki teoretiške vsebine: Fr. Fabinc: Reforma ljudske šole (Sl. Uč.) — J. Filipič: O osebnosti in njenem vplivu — zlasti v vzgoji (Sl. Uč.) — I. Veselnjak: Naša šola v naši novi državi (Sl. Uč.) — D.: Kulturni socializem (Uč. tov.) — E. Claparede - M. Šević: Pedagogija Johna Deweya (N.) — J. Marič: Lokalizacija u velikom mozgu (N.) — Dr. D. Trbonjevič: O uzledanju (N. Vi.) — Dr. G. Novak: Topografija i etnografija rimske provincije Dahnacije (N. Vi.) — Dr. J. Kretz: Rozvažanja nad pedagogika naukova (R. T.) — A. Winiarzowa: Pierwsze lata polskiego dziecka (R. T.) — H. Rowid: Stosunek dzieci do przedmiotów nauki szkolnej (R. P.) —

b) Članki iz šolskega dela: D. Heckmann: Učiteljeva priprava za obuku (N.) — D. Katič: Načrt računstvene obuke v drugem razredu (N.) — I. Potočnik: K reformi obuke u matematiki (N. Vi.) — A. Jović: Obračunavanje uloga na štednju (N. Vi.) — P. Sula: Součinnost při četbě (P. R.) — J. Ruboš: O počtech a početnicích na škole obecné (P. R.) — J. Šulc: Kterak lze učitelé na venkově vzdělávati se ve vědách

*) Kratice: Sl. Uč. — Slov. Učitelji; Uč. tov. — Učiteljski Tovariši; N — Napredek; N. Vi. — Nastavni Vjesnik; R. P. — Ruch Pedagogiczny; P. R. — Pedagogische Rundschau; Sch. A. — Schaffende Arbeit; L.-FB. — Lehrer-Fortbildung.

prirodnih (P. R.) — J. Mauer: Postup rukodělného vyučování (P. R.) — P. Andrie: Všeřetřování lečactví na školách pizeňských (P. R.) — St. Sempolowska: Nauka o Warszawie (R. P.) — Heege: Flächenberechnungen aus nächster und naher Umgebung der Schüler (Sch. A.) — Heitzenberger: Himmelskunde - Heimatskunde (Sch. A.) —

c) Članki iz šolske zgodovine: J. Tůma: K sedmdesátým narozeninám Jana Mrazíka (P. R.) — H. Venišová: Tomáš ze Štítného jako učitel a vychovatel (P. R.) — Toischer: Das Schulrecht in Mittelalter (L.-FB.)

C. TO IN ONO.

Usoda avstrijskega vladnega zakonskega načrta o reformi učiteljske izobrazbe. Malone vsi učiteljski listi bivše Avstrije so se lani obširno in temeljito pečali s tem vladnim zakonskim načrtom: sodili so ga in obsodili. Ugaial ni na nobeno plat, kar je dovoli značilno za staro Avstrijo: niti tam niso zadoščali njeni reformni načrti, kjer so delili privilegije; preveč so nosili na sebi Birokraciev pečat. Zadovoljni smo lahko, da smo ta zakon preboleli z njim vred tudi Kemetterjev načrt v isti snovi. Danes se spominjamo obeh mrtvorjenih dvoičkov kakor v posmrtnici, v kateri pa nimamo povedati nič dobrega. Od veselega pogreba se vračamo z zavestjo, da se pripravljamo na novo borbo, a to pot za našo narodno šolo. **Francev.**

Za uzgojni zakon. Da naš narod postane sloboden, to če nam zaizničiti samo valjani uzgoj narodnega podmlatka, koji će jednoč biti gospodar u svojoj zemlji. Badava bi-lahu austro-madžarskoj državi topovi i novci, kad nije uzgojem osigurala sloge i bratstva među svojim narodima, uzalud bi-lahu austro-madžarskoj državi topovi i novci, kad nije mogao njemačkih vodja naučiti toleranciji i poštivanju tuđega. Badava nam u novoj državi novac i oružje, badava prijatelji i simpatije sveca civilizovanoga svijeta, ako ne bude među nama uzgojem utvriena državljanska snaga i ljubav. Stoga treba da prva naša briga bude, kako da valjano uzgojimo podmladak svoj, budući narod Slovenaca, Hrvata i Srba.

Sada je najbolja zgoda, da u tom pogledu podijemo odlučno napried. Prekinimo sa svima rđavim tradicijama, otresimo se one prošlosti, koja nas je stvarala samo slugama Nijemcima i Mađarima. Rastrgani smo bili na 14 državnih područja i uzgajani smo bili po 14 školskih zakona. Nijedan narod na svijetu nije bio tako rasplinjan. Sada stvorimo složno jedan jedini uzgojni zakon za celokupni naš narod.

Svako cjenkanje imade prestati. Čitav uzgoj naše mladježi od poroda do punodob-

nosti ima biti edinstveno jedno delo. U tai zakon treba da udiu sve ustanove i urediaji, koji smieraju na uzgoj narodni. Napose ustičemo da nije dosta, da u tai zakon udiu samo naredbe o našim školama, o našoj znanosti. Sama znanost nije dovoljna, da nam očuva slobodu, slovu i snagu. Često puta čoviek, koji čini zlo, dobro zna, da zlo radi, pa ipak čini to zlo, jer sama spoznala zla ne odvraća ga od njega. U srcu treba da se stvori snaga, koja će jednako učena kao i neuka čuvati od prestupaka, a našoj mladoid državi stvarati vjerne sinove i kćeri. A ta sredstvo, koja oplemeniti ljudska srca i zaeriniavaju narode za svoje države, to njesu samo škole, to nije samo znanost, nego je to sočuvstvo, što ga u čovieku stvara socijalna okolina njegova, i veliko poštovanje, što ga čoviek osieća pred liepotom u prirodi i umjetnosti. Uredbe o ustroistvu drugarstva mediu mladeži, o zaštiti valianih običaja, nadalie o slikarstvu, kiparstvu, glazbi, kazalištu i ostalim vrstama umjetnosti, sve to spada u »zakon za uzgoj naroda«.

Da naši nazori njesu osamljeni, neka bude dokazom buvarski »zakon za narodno prosvieštenie«. U tom su zakoni ustanove ne samo za škole, kao što su zabavišta, narodne škole, progimnazije i gimnazije, sveučilište i tehnika, nego je tui zakon i umjetničkoj školi, o muzejima, knjižnicama i kazalištu. To je prvi pokušaj mlade države, nesvezane tradicijama, da stvori edinstveni plan za uzgoj svoja naroda buvarskoga.

Iz ovoga našega prikaza vidi se, da mi želimo svoj »Uzgojni zakon« proširiti s obzirom na socijalni dio, a usavršiti u umjetničkom.

Da ovaj »Uzgojni zakon« bude pravi narodni zakon, u tu svrhu obraćamo se ovim putem na sav Južoslavenski narod, da nam pomogne. Molimo svakoga poiedinca kao i sva društva i oblasti, da nam priobče, što žele da bude uvršteno u »Uzgojni zakon«.

Da nam priobče o tom mišljenje, molimo napose:

Sve sadašnje školske oblasti, školke nadzornike, ureditelje, ravnatelje, profesore na sveučilištu i rednim školama osobito učiteljskim, učitelje i učiteljice svih vrsta, oce i matere, skrbnike i svakoga, tko se bavi uzgojem djece,

Molimo za mišljenje sve naše narodne zastupnike i poslanike na saborima i skupštinama, vodje političkih stranaka, političare i novinare.

Da nam priobče svoje mišljenje, molimo sve nadbiskupe i biskupe, patriare i vladike, duhovne stolove, vjeroučitelje, predstoinke vlerozakonskih udruga, samostanskih škola, sve vještenstvo svih viera. Molimo, da nam o sverskom uzgoju izlaze svoje mišljenje i svietovnici.

Molimo za mišljenje sve naše činovnike, uredavnike, župane, predstoinike, tal-nike, namjesnike, okružnike, gradska i općinska porlavarstva, vijeća i zastupstva.

Molimo nadalie za mišljenje zastupnice svih slojeva, molimo Vas sve i svakoga poiedinca, da nam priobčite:

Što želite, da unidie u ovaj »Uzgojni zakon«? Kakovim zakonskim ustanovama išlo bi se u susret vašim potrebama? Kako bi se uzgojnim zakonom uklonilo ili umanjilo zlo, koje Vas tišti?

Sva ova mišljenja štampat će se onim oismom i na onom jeziku, kojim budu pisana, u posebnoj knjiži. Ovoj knjiži dodat ćemo kao sintezu osnovu »Uzgojnoga zakona« što ćemo je sastaviti nakon zahtieva. Što ćemo ih dobiti iz naroda. Tko želi, da mu se ne štampa ime, neka nam tu svoju želju priobči, i ime njegovo ne će biti štampano. Možu se odaslati savjeti i anonimno, pa ćemo i njih botelodati.

Svatko će dobiti potvrdu o primtku svoja domša i štampanu knjižu, u kojoj će biti njegov prijedlog. Štampat će se samo ono, što do sada nije izašlo štampom, a štampana diela na koja nas tko uputi, bit će objavljena u knjiži.

Svi dopisi neka se šaliu na ovo društvo: Hrvatsko društvo za unapredie uzoja u Zagrebu, Jelisavina ulica 10 ili na uredništvo »Pobotnika«.

Vorašanje šolske dobe. V pretekli dobi je bila šolska obveznost za obče ljudske šole na područu osemletna: od 6.—14. leta; v resnici ni bila osemletna nikier. Poslei ne bomo smeli dovolievati zakonom, da si pušćalo odorta stranska vratica, skozi katera lahko »naredbenim potom« utihotapljalo poslabšanja za zakonito besed lo. Osemletna šolska obveznost za ljudske šole mora v zakon brez pridržka in brez vsake olajšave. Potrebna pa bo izprememba dobe, za katero se določi ta osemletna obveznost. Poizkusna psihologija je ugotovila namreč dvoje: da šestletni otrok povorečno še ni zrel za vzgojno in učno šolsko delo in da le mladi človek po svojem 14. letu najbolj sprejemljiv za vzgojo in pouk. Ta ugotovitev nas sili, da prestavimo osemletno šolsko obveznost od 6.—14. leta naimani na 7.—15. leto, v kateri dobi naj se vsa mladina »poučuje o tem, kar se potrebuje za vse življenje« (Komensky); na zadnje leto pa se prikloni še eno ali dveletna obvezna nadalievalnica, ki uvaia v posebno praktično življenje. Ta smoter nadalievalnic na samosebi diferencira njihove učne načrte.

Naša minimalna zahteva glede šolske dobe torej bodi, da se vsai ta načrt izvede takoi skrala in brez vsake omejitve.

P. Kranjc.

Centralizacija ali decentralizacija šolstva? To je vprašanje, ki se zdi na prvi hip nepotrebno, ko vendar danes vsi zahtevamo podpravljenost in centralizacijo šolstva. Inak je prav, če premostrimo zadevo brez vzhičenja in brez mržnje.

Pri naidemokratičnejših državah (v Ameriki, na Angleškem, v Švici) vidimo namreč, da je šolstvo kar najbolj decentralizirano, pri tem ko je bilo prusko šolstvo strogo centralistično. Demokratična država si šolstvo decentralizira, ker pušča tudi šolstvu, da ima oboro v najsikrajnejši izvedenem demokratizmu; nedemokratična država pa ga centralizira ter mu stvarja hrbtenico z državno avtoriteto. Ta dejstva bi nam morala povzročiti razabljanje o vzroku, zakaj tako, in morala bi nam biti svarilo...

Ne trdimo sicer, da bi demokratična država morala dopuščati v šolstvu le popolno decentralizacijo, čeprav si moramo po drugi strani predočiti, da so le v decentralizaciji lahko vse sile sredobežne, da torej le tem potom lahko pronicata poddemokratizacija v vse cepi in to tembolji, čim večji je državni teritorij, čim različejši je njegov pokrajinski in lokalni izraz (industrijski, agrarni i. dr.). Brez vsakega kompromisa so lahko tudi v centraliziranem šolstvu avtonomne na pr. šolske oblasti: avtonomne tako po svojem sestavu (izvolitev članov po interesih skupinah i. t. d.), kakor tudi po svojem delovanju. Tukaj so sredobežne sile — seveda omejene z okvirnim zakonom — celo koristne za centralno naučno upravo, ker so gotovo tudi potrebne ravno zaradi različnih pokrajinskih in lokalnih razmer. Tako demokratično ureditev šolskih oblasti bi lahko imenovali nekako decentralizirano centralizacijo: sredotežne sile so še vedno tolike, da so jim sredobežne v korist.

V tem oziru nam tedaj centralizem z demokratičnim načelom ne stona na pot. Ne zdi pa se nam na podlagi tega stališča tako lahko izvedljiva neka druga učiteljska zadeva: v mislih imamo namreč demokratično zahtevo učitelstva, da si samo voli tako domačega kakor tudi okrajnega in pokrajinskega šolskega voditelja. (Beseda »voditelj« rabi tu za ominozi izraz »nadzornik«, kakršnega naslova strogo demokratska ureditev soloh ne more priznavati!) Svobodne izvolitve za kratko dobo — kajti le taka ureditev bi bila na mestu! — centralizirana naučna uprava bržkone ne bi mogla dopuščati; da, za osrednjo oblast je celo potreba, da ne dovoljuje le vodstva, marveč da obdrži in neule napravo nadzornštva. A tega ne v tem smislu, da bodijo njeni šolski nadzorniki za svoje mesto odvisni le od izvolitve učitelstva, temveč bi morali pri centraliziranem šolstvu biti ti nadzorniki kolikor le mogoče

tudi državni uradniki: odgovorni osrednji oblasti in od te odvisni, pa čeprav še tako demokratično odvisni. Centralna oblast ima namreč največji interes na tem, da sama izbira in določa nadzorovalne osebe, interes ima celo na ureditvi nadzorniškega definitivuma. Da moramo tudi v tej naredbi razločevati med demokratično in absolutistično državo, pa je seveda umljivo.

Kar smo hoteli s to opozoritvijo pokazati, je to-le: kadar se zavzemamo za centralizacijo šolstva, moramo biti pripravljeni vedno na to, da bo morala katera naših strogo demokratičnih zahtev v slučaju centralizacije s to sklepiti kompromis. Na pr.: izvolitev šolskih voditeljev (»nadzornikov«) bo omejena morebiti le na volitev terna, iz katerega si osrednja naučna uprava imenuje svojega moža; njegova funkciska doba bo morala biti daljša, kakor bi zahteval naš demokratizem; njegova odgovornost itd. Prepričani pa smo, da nam danes tudi taki kompromisi ne bodo na kvar: pod njihovim volivom se šolstvo razvino lahko decentralizira in izdemokrati. Preden torej za sedaj zaključimo bilanco med centralizacijo in decentralizacijo, si moramo postaviti naslednje vprašanje: kakšna ureditev nam danes prinaša večjo korist? Iz utilitarističnih ozirov se moramo sedaj brezpozvno odločiti za centralizacijo, ki pa mora biti seveda načeloma demokratična, kajti naše sedanje šolstvo je tako zapuščeno, da ga more dvigniti le krepka osrednja sila. Če pa bi hoteli že danes le vsled ideologije dopuščati najsikrajnejšo sredobežnost, bi potisnili za sedaj šolstvo pač le še na nižji nivo. Dokazovati nam te trditve gotovo ni treba! —

Tako se izjavljamo danes za centralizacijo našega šolstva s pridržkom, da nam ostane ideal decentralizirano šolstvo, skupno le v svojem vzgojnem smotru.

F. Kranjc.

Primer šolskega oblastva v demokratičnem smislu (iz Züricha.) Mesto Zürich obsega pet šolskih okrožij, ki im načeluleto šolska okrožna skrbstva. Število članov v teh skrbstvih se ravna po številu učencev v okrožju. Člani so vzeti obobespolno iz najrazličnejših stanov in slojev. učiteljskih zastopnikov le v njih tretjina vseh članov. Nadzorništvo izvršuje nadzorovalne sekcije, v katere volijo šolska okrožja učitelje in neučitelje. Razen nadzorovalnih sekcij si volijo zastopstva šolskih okrožij še tri komisije, namreč: žensko komisijo (socialne zadeve), komisijo za otroške vrtce in stalno komisijo (upravne zadeve); v vseh teh komisijah ima učitelstvo večino. Vrhovna šolska oblast je osrednje šolsko skrbstvo z 32 člani, od katerih je 9 učiteljev. K temu skrbstvu spada tudi predsedniška konferenca s 7 člani, katerih eden je učitelj. Vsi člani nadzorovalnih

sekciji imajo pravico in dolžnost nadzorovanja v šolah: kdor te dolžnosti ne izpolnjuje, zapade globi. — Mnemta o tem načinu nadzorovanja so sicer različna, a izreka se zani zlasti velika večina učitelstva iz prebričanja, da more zanimanje, ki ga goje vsi narodovi sloji za šolstvo, temu le koristiti.

Ljudsko vseučilišče je v najširši obliki visoka šola za vse; nekač, kar odgovarja vsem in le potrebno vsem, ki niso bili deležni istega izrednega zunanega položaja in posebne predizobrazbe. Govori se tudi o »razširjenju« visokošolskega pouka (Extension of University Teaching), ker se smatra za potrebno, da mora izhajati gibanje proti temu smotru iz današnjih visokih šol, kakor se že vodi to uspešno na Angleškem in v Severni Ameriki. Tako naj postane stara Universitas litterarum resnična universitas, kot središče svobodnega izobraževalnega dela za celokupnost. To reč pravo »socialnopedagoško« gibanje stoji tudi v ozki zvezi s koncentrativnim razvojem gospodarstva in z demokratičnim razvojem zunanega življenja, kateri obolni razvoj temelji na regulativnih načelih socialnega življenja in socialnega delovanja. Na tej podlagi moramo terjati splošno, enotno organizacijo družinskega življenja v vsakem oziru, kakor tudi splošno, »narodno« ureditev šolstva. Analogija pa nas vodi nujno na enako »narodno« ureditev prostih izobraževalnih organizacij za odrasle, kakor jo jasno zasleduje omenjeno razširjenje visokošolskega pouka na Angleškem in v Združenih državah severoameriških. (P. Natorp).

Nagradne knjige »Hrv. pedagoško-književnog zbora«. U miesecu svibniu primile su sve škole u Hrvatskoj i Slavoniji nagradne knjige za nagradne knjige, što ih je izdao »Hrv. pedagoško-književni zbor« u Zagrebu. Dieljenje nagrada koncem školske godine nema samo tu svrhu, da se vallanim učencima dade neko vidljivo priznanje za njihovo marljivost, već se na taj način dieca zamalena priučavali na čitanje i nileti u njima ljubav za našu knjiu. To se doduše postizava samo tada, ako se dade dietetu knjiža s biranim štivom, a na to osobito pazi Zbor u svojim izdanim sliedeći princip »Bolle je podavati dietetu manje štiva, ali uvijek samo ono, što je najbolje, što može da oplemeni ukus i utieče na srce dietetovo«.

Rdeče vrstice. Prečudna je tista dežela na svetu, kjer človeku takoj po roistvu prdno okrog vratu verigo. In človek, ki te

nosil verigo že od roistva, ne more živeti, če mu jo odvzamete: je sicer skrita in javno nositi jo bi bilo v današnjih časih sramotno, a vsekakor vas v vsakem slučaju poprosi, da mu jo nataknete iznova. Zakaj po vsej deželi vlada overižen duh. Tako overižen, da bi na pr. še šola, ki je vendar vsopovsod — o, tudi v tej prečudni deželi — nad vse svobodna naprava, takoj zaprosila novih učnih načrtov, predpisov o učni suovi in podobno, če bi na pr. šolska oblast sama dokazala, da staro slučajno je velja več.

V začetku je bila zmešniava in zmešniava je bila v šoli in šola je bila zmešniava. To je bilo takrat, ko smo hoteli po vsej sili, da naša šola ne more več brati iz starih čitank. Pa tem mislim je bila k zmešniavi: zdaj se je zmešniava polegla in stare čitanke so še vedno najboljše.

Prenisano iz Cankaria: »Človeška natura je razcepljena v dvoje velikih nagnet, ki si nasorotujeta neoprestano: prvo nagnetje je revolucionarno, drugo policijsko. Časih nadvlada revolucionar, trenotek pozneje policist. In boi med tema dvema dušama se imenuje zgodovina človeškega rodu. Neoprestano umirajo bogovi in neoprestano se porajajo drugi, ki se razlikujejo od prejšnjih samo po obleki. Policijsko nagnetje in hrepnenje ne trpi, da bi človek slekel lakaisko sukno: dovoli mu je kvečle mu, da se preobleče po modi... — Prosim, pa nikarte misliti, da sem prebisl te besede v učiteljski list samo zato, ker je učiteljski: ne samo zato, ampak tudi zato!

Mična je tale dogodbica o debelem gospodu in bledem siromašnem fantku. Gospod mu dá kos lenega, belega kruha. Ko mu ga dá, ga vpraša: »Zakaj, misliš, da ti dajem kruha?« — »Zato, mislim, o dobri gospod, ker vidite, da sem lačen.« — »Ne zato, o ne zato«, odvrne debeli gospod, »ampak zato ti ga dajem, da boš priden. Zapični si to!«

Vedeti bi morali.

da je Svoboda hčerka božja in da jo uživa, komur je dano, z vsem bitiem; in da so tudi taki, ki hrepene po nji pa je vsled svoje nature ne morejo uživati; in da so ti poslednji skopljenci pred Nienim obličiem.

P.

Hranilnica in posojilnica „Učiteljskega konvikta“ v Ljubljani.

registrirana zadruga z omejenim jamstvom.

Zadružnik zadruga postane lahko vsak, kogar sprejme načelstvo. Delež 50 K se vplača naenkrat in se obrestuje po 5%.

Vstopnine se plača 2 K.

Hranilne vloge se sprejemajo od vsakega, če tudi ni zadružnik. Obrestna mera je 3%. Obrestovanje se pričinja s 1. in 16. vsakega meseca.

Posojila se dajo le zadružnikom na osebni kredit po jako ugodnih pogojih.

Informacije pošilja zadruga vsakomur franko, kdor vpošlje 25 h v znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se **principielno** ne odgovarja.

Zadružni lokal je v Ljubljani, Frančiškanska ulica št. 6.

Uradne ure za stranke so izvzemši praznikov vsak četrtek in soboto od 1/25. do 1/26. ure popoldne.

Učiteljska gospodarska in kreditna zadruga v Celju

P. Z. Z. O. Z.

naroča in plačuje za svoje člane gospodarske potrebščine, časopise, knjige, plačuje zavarovalnino itd. proti mesečnemu odplačevanju. — Sprejema vloge od vsakogar ter jih obrestuje po 3% za učiteljstvo že za ves dotični mesec, ako dojde denar vsaj do 5. dne v mesecu, sicer pa od 1. dne prihodnjega meseca. Sprejema tudi hranilne knjižice od drugih zavodov, ne da bi se prenehalo obrestovanje. Posojila se dajo zadružnikom na osebni kredit proti primernemu poroštvu, in sicer proti mesečnemu amortizacijskemu odplačevanju ali tudi na drug način, ki se določi sporazumno med prosilcem in načelstvom.

===== **Pet deležev se obrestuje kot hranilna vloga.** =====

Zadružni lokal: Celje-Breg štev. 26.

Za pojasnila se je obrniti na naslov: **Učiteljska zadruga, Griže pri Celju**

Za odgovor je pridjati 20 vin. v znamkah, sicer se ne odgovarja.

"*Felikan*" Akvarelne in tempera barve,

Günther Wagner-jeve umetniške in najfinejše tehniške akvarelne

prekašajo glede čistote, sijajnosti, mešovitosti in trpežnosti vse doslej znane izdelke.

: Najprikladnejša znamka za šolsko rabo :

Günther Wagner-jevi

tekoči tuši

prevladujejo svetovni trgi!

Gospodom učiteljem risanja so na zahtevo napleski (namazi) in cenik na razpolaganje.

GÜNTHER WAGNER,

Hannover in Dunaj X/I.

Obstoja od 1858. l. → 40 odlikovanj.

Cenjenemu učiteljstvu in slavnim okrajnim šolskim svetom priporočamo v obilna naročila vse predpisane šolske tiskovine po najnovejših vzorcih, najnovejše mladinske spise lastno in druge zaloge, poštno in druge tiskovine za šolsko uporabo na ljudskih, obrtnih in meščanskih šolah, učne načrte, razne napise na lepenki itd. - Zahtevajte cenik, ki se pošlje brezplačno in poštne prosto. - Vsako leto izide 'Ročni zapisnik' z osebnim statusom in imenikom vseh šol po slov. deželah.

UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI

registrov. zadruga z omejl. zavezo

Franciščanska ulica 6.

